
УДК 340+342+347+ 341+34.01+343+346 +082

ББК 94

Z 40

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Druk i oprawa: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Adres wydawcy i redakcji: Warszawa, ul. Wyszogrodzka, 16

e-mail: info@conferenc.pl

Cena (zł.): bezpłatnie

Zbiór raportów naukowych.

Z 40 Zbiór raportów naukowych. „Aktualne problemy w współczesnej nauce.

(28.06.2013 - 30.06.2013) - Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»,
2013. - 72 str.

ISBN: 978-83-63620-04-2 (t.4)

Zbiór raportów naukowych. Wykonane na materiałach Międzynarodowej Naukowo-
Praktycznej Konferencji 28.06.2013 - 30.06.2013 roku. Warszawa.

Część 4.

УДК 340+342+347+ 341+34.01+343+346 +082

ББК 94

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Powielanie i kopiowanie materiałów bez zgody autora zakazany.

Wszelkie prawa do materiałów konferencji należą do ich autorów.

Pisownia oryginalna jest zachowana.

Wszelkie prawa do materiałów w formie elektronicznej opublikowanych w zbiorach
należą Sp. z o.o. «Diamond trading tour».

Obowiązkowa odniesienia do zbioru.

ISBN: 978-83-63620-04-2 (t.4)

"Diamond trading tour" ©

SPIS /СОДЕРЖАНИЕ

SEKCIJA 26. PRAWOZNAWSTWO.
(ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ)

1. Волік В. В.	5
ЧИ НЕОБХІДНО ЗАПРОВАДЖУВАТИ СТРАХУВАННЯ ПАСАЖИРІВ НА МІСЬКОМУ ТРАНСПОРТІ	
2. Топольницька М.І.	9
ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ АВТОРИТЕТУ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ	
3. Терлецький О.М.	11
ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ ВИЩОЇ РАДИ ЮСТИЦІЇ В ПРОЦЕСІ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДДІВ	
4. Белецкая А.А.	14
ОСОБЕННОСТИ ПРАВОСУБЪЕКТНОСТИ ХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПАРТНЕРСТВ	
5. Нутрихин Р.В.	16
ПРАВОВОЙ РЕЖИМ ЗЕМЕЛЬ КАТОЛИЧЕСКОЙ КОНФЕССИИ ПО РОССИЙСКОМУ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ XIX ВЕКА	
6. Довбиш М. О.	20
БОРОТЬБА С ОЛІГАРХІЧНИМИ КЛАНАМИ В УКРАЇНІ	
7. Довбиш М. О.	28
ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА	
8. Таужанова Р. Ж.	34
РОЛЬ ПОЛИТИКО-ПРАВОВОЙ КУЛЬТУРЫ В РАЗВИТИИ ПОЛИТИЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ ОБЩЕСТВЕННОЙ ЖИЗНИ	
9. Колб І. О.	39
ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В УКРАЇНІ – ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ	
10. Венгринюк Ю.В.	46
КОНЦЕПЦІЯ « <i>HABITUAL RESIDENCE</i> » У КОЛІЗІЙНОМУ РЕГУЛЮВАННІ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	
11. Довбиш М. О.	49
НЕДОЛІКИ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ	
12. Стригин К. А.	55
НЕОБХОДИМОЕ УСИЛЕНИЕ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ПРЕСТУПЛЕНИЯ В СФЕРЕ НЕЗАКОННОГО ОБОРОТА НАРКОТИКОВ	
13. Кунтій А.І.	59
ЕТАПНІСТЬ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПРО УМИСНЕ ВБИВСТВО, ВЧИНЕНЕ В СТАНІ СИЛЬНОГО ДУШЕВНОГО ХВИЛЮВАННЯ	
14. Бойко Н.Н.	62
ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА НЕЭФФЕКТИВНОЕ РАСХОДОВАНИЕ БЮДЖЕТНЫХ СРЕДСТВ	

15. Чернова Э.Р.	65
ПРАВОВОЙ СТАТУС ВЫСШЕГО ДОЛЖНОСТНОГО ЛИЦА СУБЪЕКТА РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ	
16. Рыскулов М.Р.	68
ИСТОРИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ОБЩЕСТВЕННОЙ ПАЛАТЫ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ	
17. Щербакова Е.В.	70
К ВОПРОСУ О ПОВЫШЕНИИ ПРАВОВОЙ ГРАМОТНОСТИ НАСЕЛЕНИЯ В РОССИИ	

Волік В'ячеслав Вікторович

Кандидат юридичних наук

Заступник начальника управління

начальника відділу по роботі з проектами

розпорядчих актів юридичного управління Донецької міської ради

ЧИ НЕОБХІДНО ЗАПРОВАДЖУВАТИ СТРАХУВАННЯ ПАСАЖИРІВ НА МІСЬКОМУ ТРАНСПОРТІ

Страховання застосовується в багатьох сферах людської діяльності від особистого страхування людини до страхування діяльності чи відповідальності юридичних осіб.

Слід відзначити, що певні ризики несе в собі і діяльність з перевезення пасажирів міським транспортом. Останнім часом питання страхування пасажирів на транспорті не раз ставили предметом наукового та практичного інтересу. Причому ці питання розглядаються науковцями та практиками як в економічному так і в юридичному сенсі. Так, слід відзначити роботи Диканя В.Л., Кондратенка Д.В., Залетова О.М., Яковенка І., Дерев'янка Б.В., Колосова Р.В., Родіної В.В. та ін. [1-6].

Проте, проведені ними дослідження не дають одностайної відповіді чи є необхідним страхування пасажирів на міському транспорті. Між тим, саме це питання викликає багато дискусій серед учасників страхового ринку, перевізників та споживачів транспортних послуг. Це зумовлено тим, що міський транспорт є досить небезпечним, і в той самий час, не вирішено питання щодо порядку здійснення страхування, хоча страхування на авіаційному, залізничному та міжміському транспорті вже давно є загальнообов'язковим. На вказаних видах транспорту страхування здійснюється за рахунок пасажирів, проте багато авторів відзначає про неефективність такого виду страхування та несправедливість по відношенню до пасажирів [1, с. 89; 3; 7; 8].

Отже, слід з'ясувати чи є необхідним запровадження страхування пасажирів

Актуальні проблеми в сучасній науці

на міському транспорті. Як відзначають Б.В. Дерев'яно та Т.В. Яворська страхування пасажирів є обов'язковим з огляду на Закон України «Про страхування» [4; 9].

Відповідно до п.6 ст. 7 Закону України «Про страхування» до обов'язкового страхування відноситься особисте страхування від нещасних випадків на транспорті [10]. До складу міського транспорту входять: електротранспорт (трамваї, тролейбуси, фунікулери), автобуси, маршрутні таксі. Враховуючи, що в Законі України «Про страхування» не зроблено уточнення пункту 6 ст. 7 щодо видів транспорту на яких здійснюється страхування пасажирів, це дало підстави деяким авторам обґрунтувати необхідність страхування пасажирів на всіх без виключення видах транспорту [4, с. 616 – 617].

В той самий час, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про обов'язкове особисте страхування від нещасних випадків на транспорті» від 14 серпня 1996 р. № 959 обов'язкове страхування не поширюється на пасажирів: автомобільного та електротранспорту на міських маршрутах [11].

Безперечно, всі перелічені в постанові страхові випадки можуть трапитися і з пасажиром під час користування ними міським транспортом. І ті хто стверджує, що страхування пасажирів на міському транспорті є необхідним, перш за все акцентують увагу на том, що це захистить людей, які користуються громадським транспортом.

Для того щоб дати відповідь про ефективність такого виду страхування слід вдатися до аналізу роботи страховиків на інших видах транспорту та з'ясувати співвідношення сум зібраних страхових платежів та здійснених страхових виплат. Як відзначає багато дослідників цього питання такий показник не перевищує 4% відсотків за різними видами транспорту [1, с. 87; 7, 8]. Отже, така діяльність для страховиків є ласим шматком і дозволяє отримувати надприбутки. В той самий час, така діяльність несе в собі певні ризики для суспільства серед основних з яких можна відзначити велику корумпованість та несправедливість по відношенню до пасажирів. Корумпованість полягає в тому, що до страхування допускається обмежене коло страхових компаній, які іноді не мають ні розгалуженої мережі філій, ні навіть свого сайту, а виплат страхових сум від яких потерпілі особи не можуть отримати роками. Що стосується пасажирів, то як вірно відзначають В.Л. Дикань та Д.В. Кондратенко, шкода їх інтересам полягає в тому, що перевізниками заздалегідь закладено можливість додаткового отримання коштів за рахунок пасажирів, використовуючи механізм страхування [1, с. 89]. Така ситуація має місце з огляду на чинне законодавство, адже відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України у разі перевищення обсягів страхових платежів над виплатами страхових відшкодувань страховики відраховують перевізникам до 50 відсотків зазначених сум згідно з укладеними з ними договорами на фінансування запобіжних заходів, спрямованих на зменшення травматизму на транспорті [11].

Отже, беручи до уваги важливість у сучасному житті страхування та погоджуючись з тим, що особисте страхування від нещасних випадків на транспорті є суспільним благом, а враховуючи великий травматизм на вітчизняних дорогах, механізм страхування на транспорті є важливим та необхідним. Водночас, слід зазначити, що схема страхування, яка нині діє на різних видах транспорту є вкрай неефективною та несправедливою по відношенню до пасажирів. З метою

недопущення перенесення цієї схеми на перевезення пасажирів міським транспортом слід утриматися від запровадження страхування пасажирів на міському транспорті. З іншого боку, існує необхідність страхування ризиків, які несе в собі перевезення пасажирів міським транспортом.

Шляхи вирішення цієї проблеми полягають в тому, що по-перше, необхідно запроваджувати страхування відповідальності перевізника. Це буде стимулювати його до запровадження заходів профілактики безпеки перевезень, оновлення парку та т.п., а не отримувати додатковий дохід від відрахувань страхових компаній, як це робиться зараз.

По-друге, слід звернути увагу на те, що дедалі все більше людей страхує власне життя від різних нещасних випадків за власною ініціативою чи з ініціативи роботодавця. Запровадження обов'язкового страхування для цих людей буде виявлятися зайвим, більш того, відповідно до п.3 ч.1 ст. 989 Цивільного кодексу України якщо страхувальник не повідомив страховика про те, що об'єкт уже застрахований, новий договір страхування є нікчемним [12]. Тобто, укладення нового договору страхування втрачає свій сенс для пасажира, який вже застрахував своє життя, і водночас, він не може від нього відмовитися. А відповідно до ст. 21 Закону України «Про захист прав споживачів» якщо при наданні послуги, від якої споживач не може відмовитись, а одержати може лише в одного виконавця, виконавець нав'язує такі умови одержання послуги, які ставлять споживача у нерівне становище порівняно з іншими споживачами та/або виконавцями, то це є порушенням прав споживача [13]. Отже, пасажир повинен мати право на відмову від здійснення особистого страхування щодо нього на будь-якому виді транспорту, включаючи і міський.

Висновки. Таким чином проблеми страхування пасажирів при перевезенні міським транспортом можливо вирішити впровадивши страхування відповідальності підприємств, що надають послуги з перевезення пасажирів міським транспортом. Законодавство, що стосується страхування пасажирів при перевезенні міським транспортом потребує внесення певних змін, що у свою чергу потребує подальших глибоких наукових розробок.

Література:

1. Дикань В.Л., Кондратенко Д.В. Аналіз сучасного стану розвитку обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті в Україні. // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2012. – № 37. – С. 86-90.
2. Залетов О. Обов'язкове страхування від нещасних випадків на транспорті: від профанації до реальних реформ / О.Залетов // Страхова справа. – 2011. – №3(43). – С. 44-47.
3. Яковенко І. Можливості та передумови застосування обов'язкового страхування в Україні. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ufn.com.ua/analit_mat/strah_rynok/041.htm
4. Дерев'янко Б.В., Родіна В.В. До механізму страхування життя і здоров'я пасажирів при перевезеннях міським електричним транспортом. // Вісник Донецького Національного університету. Сер. В: Економіка і право, вип.2, Т.2, 2010. С. 615 – 621.
5. Колосов Р.В. Правові аспекти страхового посередництва на транспорті С. 557 –

Aktualne problemy w współczesnej nauki

560. // Матеріали III Міжнар. наукової конференції «Транспортне право в XXI ст.». – Київ: Комп'ютерпрес. – 2013. – 608 с.
6. Родіна В.В. Господарсько-правове регулювання діяльності підприємств міського електротранспорту : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / В. В. Родіна. МАУП. – К., 2012. – 20 с.
7. Залетов О. Страхування пасажирів на транспорті – відверта профанація. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://blog.liga.net/user/azaletov/article/9416.aspx>
8. В.Ковальова. Пасажири «Укрзалізниці» платять мільйони двом страховим. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2012/03/20/319076/>
9. Яворська Т.В. Обов'язкове особисте страхування від нещасних випадків на транспорті, Страхові послуги. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://libfree.com/115758279_strahova_spravaobovyzko_ve_osobiste_strahuvannya_vid_neschasnih_vipadkiv_transporti.html
10. Про страхування : Закон України. № 2745—III / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. —2002. — № 7. — Ст. 50.
11. «Про затвердження Положення про обов'язкове особисте страхування від нещасних випадків на транспорті». Постанова Кабінету Міністрів України від 14 серпня 1996 р. № 959. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/959-96-p>
12. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. №435-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 18. — Ст. 144.
13. Про захист прав споживачів : Закон України від 23 липня 1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1991. — № 30. — Ст. 379.

Топольницька М.І.

Студентка ІV курсу юридичного факультету
Ужгородського національного університету

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ АВТОРИТЕТУ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Кожна демократична правова держава здійснює свої зовнішні і внутрішні функції через утворені законним шляхом органи, управління, відділи, тобто через державний апарат. Делегування державою своїх повноважень передбачає наступне здійснення державним апаратом цих повноважень відповідно до конституційних засад українського суспільства, тобто згідно принципів верховенства права, рівності всіх громадян, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, походження, національних та інших приналежностей, релігійних переконань та політичних поглядів. Службові особи органів державної влади, виконуючи надані їм повноваження формують авторитет відповідних органів.

Середовищем формування сприятливого для міжнародного співробітництва авторитету органів держави залежить від багатьох чинників, зокрема порядку здійснення ними функцій, наданих відповідними правовими актами.

Імідж є показником рівня довіри до державних службовців населення і критерієм оцінки суспільства ефективності управлінської діяльності. Він фіксує ступінь відповідності дій державних органів вимогам і очікуванням конкретних соціальних груп і суспільства в цілому [1]. Є два шляхи виконання органами держави повноважень. Перший – шлях дотримання принципів законності, гуманізму, система відносин службових осіб з громадянами на основі владного підпорядкування, але без порушень їх прав та надання можливостей для ефективного захисту у випадку їх порушення. Така модель відповідає загальному призначенню держави, створює перспективи для її розвитку у напрямі інтеграції до найкращих зразків демократичних правових держав. Другий шлях є методом використання органами держави своїх повноважень на шкоду інтересам держави, суспільства, окремих юридичних та фізичних осіб, проявляється така модель поведінки загалом через недотримання прав

Актуальні проблеми в сучасній науці

людини, правовий нігілізм, корупційні злочини, злочини в сфері службової діяльності та ін. Перша модель відображає «білі комірці» [2] як службовців, які не заплямовують репутації органів державної влади діями, які мають ознаки проступків чи злочинів, тому службових осіб другої моделі назвемо «чорними комірцями», адже авторитет органів, де діють службові особи використовуючи повноваження на шкоду законним правам та інтересам є заплямований і дуже низький. За своєю природою авторитет є соціально-психологічним явищем, важливим елементом правосвідомості. Як слушно зазначає І. Б. Малиновський, саме його втрата є здебільшого основним шкідливим наслідком будь-якого посадового злочину [3, с. 31].

Оцінюючи рівень авторитету державних службовців серед суспільства, були отримані такі результати: середня оцінка авторитету державних службовців жінками – 4,63 бали при значній дисперсії 3,69 та досить низька оцінка чоловіками – 3,85 бали при дисперсії – 4,44.

Отже, імідж повинен відповідати очікуванням людей – активним стереотипам масової свідомості [4].

Органи державної влади потребують формування позитивного уявлення про себе суспільства. Факторами, що сприяють цьому є:

1. Ставлення до людини як найвищої соціальної цінності, згідно статті 3 Конституції України [5] та високий рівень дотримання конституційних прав людини.

2. Здійснення службовцями державних органів своїх повноважень чітко згідно правових актів, які регулюють їх правовий статус.

3. Налагодженість дій між різними органами державної влади.

4. Достойна заробітна плата службовців, яка відповідає тяжкості їх праці і співвідносна з заробітною платою інших громадян, які працюють з відповідним навантаженням.

5. Наявність соціальної справедливості та рівного доступу всіх громадян, які відповідають вимогам до кандидатів при проведенні конкурсів на заміщення вакантних посад в органах державної влади.

Отже, фактори іміджу владних структур залежать від образу службовців, з якими громадяни постійно стикаються у своєму житті, форм комунікацій з населенням, від того, наскільки успішно виконує держслужбовець свої професійні обов'язки, а також його особистих якостей, його заробітної плати та рівень дотримання прав людини.

Література:

1. Формирование положительного имиджа государственных служащих.– Режим доступу : <http://www.akto.kz/ru/index.php?name=Pages&op=page&pid=17>
2. Вікіпедія(вільна енциклопедія). – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Комірці_білі,_сірі,_сині
3. Малиновский И. Б. *Коррупция: проблемы уголовной ответственности государственных служащих: учеб. пособ.* / И. Б. Малиновский. – М. : Московский ин-т МВД России, 1996. – 112 с.
4. Кара-Мурза С. Г. “Манипуляция сознанием”. – Режим доступу : <http://www.karamurza.ru/books/manipul/manipul25.htm>
5. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141)

Терлецький О.М.

здобувач кафедри кримінального права і процесу
Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки

ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ ВИЩОЇ РАДИ ЮСТИЦІЇ В ПРОЦЕСІ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДДІВ

З моменту створення Вищої ради юстиції багатьма науковцями ведеться дискусія з питань її правового становища в державі.

За всю історію України Вища рада юстиції є новим інститутом в системі судустрою. Саме новизна цього інституту та не такий же тривалий період функціонування (15 років) породжує неоднакові погляди науковців щодо його місця в державній системі. Відсутність єдиного підходу до правового становища Вищої ради юстиції залишає відкритим для вивчення питання ширини її повноважень.

Так, С.В. Прилуцький характеризує функціональне значення Вищої ради юстиції як таке, що покликане забезпечити незалежність суддів у процесі їх добору від впливу законодавчої та виконавчої влади [1, с. 134].

Та чи дійсно передбачений законом об'єм повноважень Вищої ради юстиції достатній для незалежного та об'єктивного формування високопрофесійного суддівського корпусу? Відповідь на дане питання отримуємо проаналізувавши положення Конституції України та Закону України «Про Вищу раду юстиції».

Виключні повноваження щодо внесення подання про призначення суддів на посади чи про їх звільнення, в силу ст. 131 Конституції України, належать Вищій раді юстиції [2]. Положення Основного Закону країни юридично покладає на Вищу раду юстиції, як на незалежний колегіальний орган, обов'язок формувати високопрофесійний суддівський корпус. Причому варто звернути увагу на поняття «формувати». Якщо діяльність із «формування» стосується суддівського корпусу, тобто групи людей, то вона автоматично трансформується у діяльність з формування особистості. Аналізуючи чинний Закон України «Про Вищу раду юстиції» приходимо до висновку, що формування суддівського корпусу в більшій мірі здійснюється шляхом

Актуальні проблеми в сучасній науці

проведення нагляду за діяльністю суддів, дотримання останніми вимог присяги та законів при здійсненні своєї професійної діяльності [3].

Основна діяльність Вищої ради юстиції, яка дійсно спрямована на формування високопрофесійного суддівського корпусу, полягає у розгляді питань щодо несумісності діяльності судді з іншими видами діяльності, питань щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності Голови, заступників Голови та суддів Верховного Суду України, Голови і заступників Голови та суддів вищих спеціалізованих судів, розгляд скарг на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів спеціалізованих, апеляційних та місцевих судів. Передбачені повноваження якісно впливають на склад суддівського корпусу, надаючи змогу Вищій раді юстиції притягнути до дисциплінарної відповідальності суддів, що не дотримались вимог закону, чи внести подання до відповідного органу про звільнення судді з посади.

Процедура внесення подання Президенту України про призначення громадянина України на посаду судді описана лише однією статтею закону (ст. 29 Закону України «Про Вищу раду юстиції»). Вища рада юстиції лише на підставі рекомендації Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, отримавши додатково особовий листок з обліку кадрів та автобіографію кандидата на посаду судді, копію диплому про освіту, реферат з питань правознавства та рецензію на нього, декларацію про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, провівши вивчення вже готових матеріалів може внести відповідне подання, проголосувавши за нього більшою половиною від конституційного її складу. Додаткових дій та процедур пов'язаних із професійним навчанням та практичною підготовкою Вища рада юстиції не здійснює.

З огляду на зазначене, назріває логічний висновок, що повноваження Вищої ради юстиції щодо внесення подання про призначення суддів, на підставі результатів проведеної Вищою кваліфікаційною комісією суддів професійної підготовки, не доцільно вважати корисною дією спрямованою на формування саме високопрофесійного суддівського корпусу. Внесення подання про призначення суддів має форму посередницької діяльності, що може створювати додаткові бар'єри на шляху до суддівської мантії.

Голова Вищої кваліфікаційної комісії суддів І.Л. Самсін, досліджуючи правове становище Вищої ради юстиції, наголошує на тому, що цей конституційний орган повинен де-факто виконувати дорадчі функції в процедурі призначення та звільнення суддів [4, с. 7]. Зазначена позиція є слушною, проте підлягає доопрацюванню та уточненню, саме в плані форми вираження дорадчих функцій.

Так, Вища рада юстиції може бути дорадчим органом при вирішенні питань обрання чи звільнення суддів, причому результат такої діяльності міг би виражатися у трьох варіантах рішень, коли Вища рада юстиції надає позитивну рекомендацію щодо кандидата на посаду судді, або ж Вища рада юстиції не рекомендує кандидатуру особи для зайняття посади судді. Як третій, можливий варіант «мовчазної згоди», який також має право на існування, що виключить можливість зловживань зі сторони посадових осіб Вищої ради юстиції.

Факт наявності позитивної рекомендації Вищої ради юстиції може впливати лише на рейтинговий показник кандидата на посаду судді, додаючи йому декілька балів. Проте, відсутність рекомендації не повинна створювати перешкод для кандидата, за умови відсутності негативної рекомендації.

Будь-які заперечення Вищої ради юстиції щодо кандидатур на посади суддів повинні вагомо обґрунтовуватись рішеннями та доказами, що будуть розглядатись уповноваженим для вирішення питання призначення суддів органом. Тільки при повному та всебічному дослідженні усіх заперечень кандидату може бути відмовлено в призначенні, або ж направлено на перепідготовку.

Підсумовуючи все вище зазначене, необхідно сказати, що повноваження Вищої ради юстиції в частині внесення подання про призначення судді вперше варто замінити на право цього органу надавати рекомендації щодо кандидатур на посади суддів. Наявність позитивної рекомендації лише сприятиме кандидату на шляху до суддівської мантії, а її відсутність (мовчазна згода) не повинна негативно впливати на рішення уповноваженого органу щодо призначення на посаду судді. Заперечення щодо кандидатур мають бути підставою для додаткової перевірки кандидата. Такого роду дорадчі функції Вищої ради юстиції повинні бути запроваджені паралельно із підвищенням рівня професійно-практичної підготовки кандидатів на посади суддів, що створить умови для дійсно якісного процесу наповнення суддівського корпусу висококваліфікованими суддівськими кадрами.

Список використаних джерел:

1. Прилуцький С.В. Самоорганізація судової влади як новітній правовий інститут розвинутої демократії / С.В. Прилуцький // Судова апеляція – 2009. – №1(14)– с. 124-135
2. Конституція України від 28 червня 1996 №254к/96-ВР [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Про Вищу раду юстиції: Закон України: 15 січня 1998 року №22/98-ВР [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/22/98-%D0%B2%D1%80>
4. Самсін, І. Л. Кваліфікаційні комісії суддів: Курс на реформування / І. Л. Самсін // Вісник Верховного Суду України – 09/2006. – №9.– с. 6-9.

ОСОБЕННОСТИ ПРАВОСУБЪЕКТНОСТИ ХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПАРТНЕРСТВ¹

Тенденция модернизации коммерческих юридических лиц путем создания новой организационно - правовой формы хозяйственного партнерства, призванного стать действенным инструментом для ведения инновационной деятельности, выступает предпосылкой притока инвестиций и создание успешных инновационных продуктов и в целом свидетельствует о повышении внимания законодателя к инновационной сфере.

Для того, чтоб особенности правосубъектности хозяйственных партнерств, создаваемых при вузах в системе субъектов инновационной деятельности, необходимо в начале провести анализ правового статуса хозяйственных партнерств в целом.

Согласно п.1 статьи 2 Федерального закона от 3 декабря 2011 г. № 380-ФЗ «О хозяйственных партнерствах», хозяйственным партнерством (далее - партнерство) признается созданная двумя или более лицами коммерческая организация, в управлении деятельностью которой принимают участие участники партнерства, а также иные лица в пределах и в объеме, которые предусмотрены соглашением об управлении партнерством [1].

Как отмечает, С. П. Гришаев, принятие подобного закона следует рассматривать как попытку улучшения инвестиционного климата в Российской Федерации. Цель данного нововведения заключается в том, чтобы способствовать проведению так называемых венчурных операций. Следует отметить, что легальное определение венчурных операций отсутствует. Обычно, венчурные операции (от англ. venture - рискованное предприятие) определяются как денежные операции и операции с ценными бумагами, связанные с кредитованием и финансированием технических нововведений, научных исследований и разработок, внедрения изобретений и открытий. Такие операции проводятся в основном инновационными банками и связаны с высоким риском неполучения доходов по инвестициям [2, с.19].

Однако, отдельными учеными высказываются сомнения относительно целей создания данной правовой конструкции. Так А. Пьянкова замечает: «неизвестно, будут ли они на российской почве использоваться, как планировали разработчики законопроекта, для венчурной деятельности или станут новым удобным инструментом в руках недобросовестных предпринимателей для ухода от долгов» [3, с. 13].

Однако в самом тексте Закона прописано, что партнерство может

---

¹ Статья подготовлена в рамках реализации мероприятий по дополнительному внутривузовскому конкурсу грантов 2013 года для реализации проектов по направлениям развития науки, технологий и техники «Инициатива» в НИУ «БелГУ», № проекта ВКГИ 024-2013.

иметь гражданские права и нести гражданские обязанности, необходимые для осуществления любых видов деятельности, не запрещенных федеральными законами, если это не противоречит предмету и целям деятельности, определенно ограниченным уставом партнерства и соглашением об управлении партнерством (п.2 ст.3 ФЗ «О хозяйственных партнерствах»).

Правоведы так же говорят о том, что партнерство обладает общей правоспособностью и вправе заниматься любыми не запрещенными законом видами деятельности, а не только инновационными и венчурными проектами, как декларировалось при внесении Закона в Госдуму [4, с. 29].

Таким образом, основной причиной появления в Российской Федерации новой разновидности коммерческих юридических лиц являлось отсутствие в законодательстве организационно - правовой формы, которая отвечала бы в полной мере практике венчурного инвестирования и потребностям инновационной деятельности.

В заключении комитета Государственной Думы по собственности от 16 июня 2011 г. № 3.9-104/1 по проекту Закона о партнерствах сказано, что согласно законопроекту (на сегодняшний день – Федеральному закону) предусматривается характеристики правового регулирования организационно-правовой формы хозяйственного партнерства:

- наличие общей правоспособности, обеспечивающей возможности использовать преимущества новой организационно-правовой формы хозяйственного партнерства для осуществления не только инновационной, но и любой не противоречащей закону предпринимательской деятельности;

- наличие статуса юридического лица, позволяющего в полном объеме реализовать концепцию ограничения ответственности его участников, которые не будут отвечать по его обязательствам, а партнерство не будет отвечать по обязательствам своих участников.

Согласно Закону, правоспособность хозяйственного партнерства носит общий характер, не содержит ограничений. В этой связи новая организационно-правовая форма, на мой взгляд, может быть использована не только для инновационной деятельности и функционирования венчурных фондов, но и для другой деятельности.

Таким образом, можно сделать вывод, что основной принцип правового регулирования хозяйственного партнерства - наличие максимального количества диспозитивных норм, возможность осуществлять для участников свои права и устанавливать удобные для конкретного инновационного проекта правила.

Литература

1. О хозяйственных партнерствах: федеральный закон от 3 декабря 2011 г. № 380-ФЗ // Российская газета от 9 декабря 2011 г. № 278.
2. Гришаев С.П. Комментарий Закона о хозяйственных партнерствах. - Система ГАРАНТ, 2012.
3. Пьянкова А. Будем знакомы: хозяйственное партнерство // эж-ЮРИСТ. № 11. 2012 г. С.13.
4. Рябова В., Хозяйственное партнерство - новая форма коммерческой организации // Консультант. № 17. 2012 г. С. 28-31.

Нутрихин Р.В.

кандидат юридических наук, доцент Юридического института Северо-Кавказского федерального университета, г. Ставрополь

ПРАВОВОЙ РЕЖИМ ЗЕМЕЛЬ КАТОЛИЧЕСКОЙ КОНФЕССИИ ПО РОССИЙСКОМУ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ XIX ВЕКА

К началу XIX века (по данным на 1801 год) в России действовало всего 304 мужских и 80 женских монастырей. Из них соответственно – 72 и 34 католических. В 30-е годы XIX столетия католические приходы были созданы даже в Нерчинске, Иркутске и Красноярске, что было связано с массовым притоком в Сибирь ссыльных поляков [1, с. 284]. Государственное администрирование католических дел, среди которых далеко не последнюю роль занимало управление землями католической конфессии, преследовало, собственно, две цели: 1) обеспечить религиозные потребности католического населения России, рациональную организацию приходов и каноническое общение российских католиков с Ватиканом; 2) исключить миссионерскую деятельность латинского духовенства среди не католического населения, удержать католицизм в его исторически сложившихся рамках.

В связи с последним направлением государственной политики католикам часто отказывалось в строительстве новых храмов на исконно православной канонической территории. Масштабы землевладений этих двух христианских конфессий в России были несопоставимы, да и сами они имели слишком разный правовой статус. Православие считалось господствующим исповеданием, а католицизм – только лишь «терпимым». «Своеобразная национальная консервация католичества как веры поляков, литовцев, немцев, французов и так далее, сознательно проводившаяся в Российской империи, – отмечают современные историки, – практически исключала попытки обращения в эту религию лиц русского происхождения» [1, с. 285].

В соответствии с данными принципами государственное управление землевладениями католической конфессии было организовано следующим образом: существовал Департамент иностранных исповеданий, который с 1832 года действовал как подразделение Министерства Внутренних Дел. Епископы

Римско-Католической Церкви в России назначались российским правительством, после чего происходило их утверждение в Ватикане. Все распоряжения Римской курии подлежали обязательному утверждению Министерством Внутренних Дел, без чего они не могли иметь юридической силы на территории империи. Для всех католических священников было установлено казенное годовое содержание в размере 500 рублей. Количество приходов и духовенства также определялось профильным Департаментом.

Католические монастыри обладали крупными землевладениями и иной недвижимостью, описанной в официальных документах того времени: «Собственность римско-католических монастырей состоит из фольварков, пахотной земли, лугов, лесных дач, селений с крестьянами и капиталов. Сии фундуши приобретены монастырями различным образом: некоторые достались во владение по правам заставным или традиционным, другие записаны в виде видеркауфа, а большая часть отказана посредством фундушевых записей и обыкновенных духовных завещаний с возложением обязанности поминовения за упокой или для учреждения и содержания какого-либо богоугодного заведения» [2, с. 510].

На территориях, присоединенных к Российской империи – там, где «инославные» исповедания были исконными, титульными конфессиями, – государственная власть практически не посягала на устоявшуюся земельную собственность католических храмов и монастырей. Точно так же, как и православные монастыри и храмы, они имели штатное содержание из государственной казны. Однако имелся и ряд исключений. Так, после запрещения в России деятельности Ордена Иисуса (иезуитов), все его обширные земельные владения, леса и прочая недвижимость были отнесены к разряду государственных. Позднее, в 1832 году, некоторые католические монастыри в России также подверглись упразднению в виду того, что их отношение к числу населения католического исповедания составляло – один монастырь на 8567 проживавших в России католиков, тогда как у титульной конфессии один монастырь приходился на 100000 душ православного населения. Там, где не было явной потребности в католических храмах, церкви этих упраздненных монастырей обращались «вместе с прочими монастырскими зданиями на общепользные заведения». По указу Министра Внутренних Дел, надлежало «недвижимые имения и другую собственность упраздняемых монастырей передать в управление казны с тем, чтобы собираемые с них доходы были обращаемы на разные богоугодные заведения» [2, с. 508-510]. Таким образом, в 1832 году русское правительство осуществило крупнейшую в истории империи секуляризацию землевладений некоторых католических монастырей, сопряженную с их упразднением.

В 30-х годах XIX века, на волне масштабнейшей кодификации норм российского права, появился «Свод учреждений и уставов управления духовных дел иностранных исповеданий христианских и иноверных» (ч. 1, т. XI Свода законов Российской империи). Этот кодифицированный акт стал своеобразным итогом государственно-правовой конфессиональной политики Российской империи в отношении «терпимых» исповеданий. Он включал в себя упорядоченные нормы, которые, среди всего прочего, регулировали и землевладение инославных конфессий. Нормы, касающиеся католических земель, содержались в первой

книге этого «Свода». Ст. 111 предусматривала право данных учреждений владеть недвижимыми имуществами, «законно к ним дошедшими и доходящими по пожалованию, пожертвованиям и другим способам приобретения». Согласно ст. 112, земли, принадлежавшие католическим церквям и монастырям, находились в непосредственном управлении настоятелей «под надзором местного епархиального начальства». При этом отмечалось, что эти земли, наряду с иной недвижимостью данной конфессии, «состоят в покровительстве и надзоре правительства» [3, с. 13].

Ст. 113 ограничивала возможность приобретения монастырями новой земли необходимостью получения на то Высочайшего дозволения. Церкви могли приобретать землю, если ее цена не превышала пяти тысяч рублей, с разрешения Министра Внутренних Дел, тогда как на покупку земли свыше этой суммы тоже требовалось позволение государя. Католические церковные и монастырские земли в силу ст. 117 не могли ни отчуждаться, ни закладываться без высочайшего разрешения. Лишь ненужные и обветшавшие строения можно было продавать в соответствии с правилами Законов Гражданских. Ст. 118 предусматривала, что земли римско-католических учреждений могли сдаваться в наем и аренду, на что требовалось только разрешение епархиального начальства. Если наниматель в продолжение пользования этой землей возводил на ней какое-либо строение, то по окончании срока найма или аренды оно, вместе с возвращаемой строителем землей переходило в собственность католического установления. Последнее же выплачивало ему вознаграждение за строение, если это изначально предусматривалось в договоре. Данная норма ст. 118 преследовала, судя по всему, цель гарантировать возврат конфессиональных земель из найма или аренды даже в том случае, если арендатор или наниматель успел воздвигнуть на этой земле какое-либо строение. Если указанное обстоятельство не было предусмотрено договором изначально, то в силу ст. 118 такое строение при неминуемом возврате земли переходило в собственность церкви или монастыря безвозмездно. Обмен монастырских и церковных земель на земли городские и частные производился с разрешения Министра Внутренних Дел.

Ст. 124 содержала правила постройки новых католических храмов. П. 1 гласил, что «римско-католические церкви могут быть вновь устраиваемы только там, где сего потребуют или приращение народонаселения, или слишком большая обширность существующих приходов и трудность сообщения». При этом приход, возглавляемый одним священником, должен был состоять не менее чем из ста дворов. Для строительства новой церкви требовалось обращаться в губернское правление. Оно, в свою очередь, после положенных консультаций с православным и католическим епархиальными властями, вступало в письменное сношение с Министерством Внутренних Дел и получало оттуда необходимое разрешение [3, с. 14-15].

Особый порядок церковно-монастырского землевладения имел место в таких западных епархиях, где католичество было исконным исповеданием: Варшавской, Августовской, Калишской, Келецкой, Плоцкой, Люблинской и Сандомирской. Ст. 153 гласила, что земли, принадлежащие тамошним католическим установлениям, «состоят в полном ведении и распоряжении казны» с целью обеспечения духовенства «штатным жалованием, правильно и уравнительно распределенным». Согласно ст. 154, все доходы с таких земель, «состоя в распоряжении казны, обращаются

исключительно на покрытие расходов по содержанию римско-католического духовенства и римско-католических духовных учреждений». В силу ст. 156-157, земли, жертвуемые в пользу духовных учреждений указанных епархий с конкретной целью (к примеру, на постройку, ремонт и благоустройство церкви), должны были «обращаться в продажу или приниматься в казну по соответственной оценке, а поступивший от сего капитал» подлежал зачислению на счет Министерства Внутренних Дел в виде особого фонда средств, подлежащих расходованию на цели, обозначенные завещателем [3, с. 17-18].

Источники:

1. История религий в России. Под редакцией Н.А. Трофимчука. – М.: Издательство РАГС, 2002.
2. Указ Министра Внутренних Дел от 19 июля 1832 года «Об упразднении некоторых Римско-Католических монастырей» // Полное собрание законов Российской империи. Собрание второе. Том VII. 1832. – С-Пб.: Типография II Отделения С.Е.И.В. Канцелярии, 1833.
3. Уставы Духовных Дел Иностраннных исповеданий // Свод законов Российской империи. Том XI. Ч. 1. Неофициальное издание. – С-Пб.: Русское книжное издательство «Деятель», 1912.

Довбиш Микита Олегович

Одеський національний морський університет,
студент четвертого курсу юридичного факультету

БОРОТЬБА С ОЛІГАРХІЧНИМИ КЛАНАМИ В УКРАЇНІ

Першим мислителем, який відмітив визначальний вплив олігархічних груп на функціонування політичної системи суспільства був Платон. Олігархія в нього – це устрій, базований на майновому цензі, коли при владі стоять багаті, а біднота не приймає участі в управлінні. Олігархія є перехідним етапом від тимократії до демократії. Генезу олігархії Платон розглядає наступним чином: “Накопичення золота в сховищах приватних осіб призводить до того, що вони починають шукати законні, легітимні способи його витрачання; для цього вони перетлумачують закони, мало з ними рахуючись. Після цього вони, спостерігаючи, хто на чому процвітає, і змагаючись (конкуруючи) один з одним, уподібнюють до себе і все населення. Чим більше вони цінують просування по шляху наживи, тим менше шануються чесноти... Закінчується це тим, що замість стремління висунутись та удостоїтись почесей в суспільстві розвивається схильність до “загрібання” та наживи. Багачами там захоплюються, призначають їх на державні посади, а бідняків зневажають... Встановлення майнового цензу стає законом та нормою олігархічного устрою: чим більше цей устрій олігархічний, тим вищий ценз; і навпаки: чим менше – тим цей ценз нижче. Наперед оголошується, що до влади не допускаються ті, в кого немає встановленого майнового цензу. [2.-с.334-335].

Для багатьох складних систем, у тому числі соціальних, характерно співіснування різнорівневих, часто не узгоджених між собою, цілей, а також кооперування і конфлікт цих цілей і т.ін., що ставить питання збереження системи як цілісності, підтримки в ній рівноваги. Так само і нинішній етап політичного

розвитку України характеризується наявністю суперечливих тенденцій. З одного боку, існує намагання побудувати суспільство західного зразка. Про це свідчить в першу чергу законодавство України. Так, Конституція України закріпила права людини та основні свободи, поділ влади, політичний, ідеологічний та економічний плюралізм та інші ознаки демократичної, правової, соціальної держави у повній відповідності до загальноприйнятих норм. З другого боку, дослідники вказують на невідповідність дій суб'єктів політичної системи положенням Конституції та Законам України. В умовах посткомуністичного розподілу влади і власності достатньо швидко виокремилась нова соціально-економічна структура кланово-бюрократичного характеру. В рамках такої модернізації посткомуністичної структури — держава перестає бути універсальним суспільним інститутом, який повинен дотримуватись національних інтересів, регулювати правила поведінки суб'єктів економічної, політичної і правової діяльності. Держава виступає, головним чином, як своєрідна домінуюча на ринку “акціонерна компанія”, що наділена правами вільно змінювати “правила гри” на свою користь. Тому володіння контрольним пакетом акцій відкриває доступ до колосальних можливостей збагачення.

З іншого боку, послаблення централізованих позицій та автоматизація структур влади призвели до зміни характеру патронажу, його роздержавлення і присвоєння конкретними державними діячами контрольних позицій в державному апараті і в сфері економічного ресурсного розподілу.

Усе це стало поштовхом до появи широких функціональних можливостей для реалізації власних інтересів і посилило орієнтацію посткомуністичної бюрократії (а також окремих соціальних груп) на задоволення особистих потреб. Заволодівши позиціями безконтрольних монополістів, політичні клани використовують власне привілейоване становище для виконання своїх структурних завдань: при цьому суспільні інтереси дотримуються настільки, наскільки вони не протирічать їхнім особистим інтересам. Умови для власного розвитку вони забезпечують за рахунок блокування розвитку всіх потенційно конкурентних їм політичних і економічних структур шляхом маніпулювання законодавством, а також максимізацією прибутків шляхом політичного підприємництва. Таким чином, адміністративно-економічні групи розглядають ринок як ще одну заповітну зону адміністративної регламентації[3.-с.27]. У таких умовах ринок втрачає самостійне значення для вироблення адаптаційних саморегулюючих механізмів, в результаті чого їм не отримує можливості накопичення потенціалу для належного розвитку соціальних і політичних структур.«З точки зору політекономії в Україні сформована класична кланово-олігархічна модель державного монополістичного капіталізму, кланам вдалось нагромадити мільярдні статки. Мова йде про те, що кожна правляча сім'я на сьогодні має щонайменше по 10 мільярдів доларів» зазначає О.Соскін.«При цьому, централізовані фінансово-корпоративні групи небезпечні в першу чергу тому, що вони хочуть вибудувати вертикаль, взяти під контроль всі регіони, вони а пріорі виступають проти будь-якої децентралізації, плюралізму і багатоманітності. Вони не можуть стерпіти, щоби десь у регіонах були люди, які не є їхніми агентами впливу, їхніми клієнтами», - вважає він.[4.-с.-7].

Політичні ігри, які постійно проводять політичні клани виключно у власних інтересах, призводять до безперервного перерозподілу адміністративного і силового

Актуальні проблеми в сучасній науці

впливу. Оскільки сходження державних службовців першої величини з ключових політичних позицій, ставить політичні клани теж на грань зникнення, вони змушені вести між собою безперервну боротьбу. Ця боротьба, в свою чергу, має, в основному не економічний, а силовий характер. І тут майже у повному обсязі наявні різні форми реалізації власних інтересів — від використання адміністративного, правового (маніпулювання законодавством), податкового ресурсів і до використання правоохоронних органів та кримінальних структур як фактору прямого тиску.

У наслідок названих обставин, компроміс соціальних груп досягається не через узгодження часткових суспільних інтересів, а в результаті жорсткої боротьби за місце у вищих ешелонах влади, за домінування в процесі прийняття державних рішень як в економічній, політичній так і в правовій сферах. Іншими словами, ми маємо не суспільний договір між соціальними групами, а нескінченний потік з'ясування відношень, закулісні інтриги та міжгрупові зіткнення за зони впливу. При цьому суб'єктами таких відношень виступають певні адміністративно-фінансові кланові угруповання з фактично асоціальними власними клановими інтересами, нездатними бути носіями інтересу соціального. На думку багатьох сучасних вітчизняних дослідників (О. Долженков, М. Томенко, Є. Лапін, інші) сучасна політична система України характеризується низкою суперечливих тенденцій. Всі вони полягають у протистоянні векторів подальшого розвитку держави. Наприклад, Микола Томенко вважає, що "...сьогодні виразно вималювались суперечності між конституційною та реально існуючою системою політичних відносин. Особливу небезпеку становить нівелювання законодавчо визначеної системи поділу влади та розмежування повноважень між органами державної влади і органами місцевого самоврядування»[5.-с.-29]. Досвід численних радянських конституцій також свідчить, що в умовах соціалізму норми конституції не є нормами прямої дії. Так, реальна ситуація в країні за часів Сталіна була діаметрально протилежною основним положенням Конституції СРСР 1936 року.

Пояснення нинішньої ситуації в Україні, яка не є насправді унікальною, полягає, на нашу думку, в тому, що при аналізі політичної системи слід вести мову не лише про легальні інститути, але і про конкуруючі структури (тіньові інститути) всередині неї.

Складовими тіньової частини політичної системи, на нашу думку, є політичні клани, клуби, парламентське лобі, оточення перших осіб держави, «мізкові центри» при них, організовані злочинні угруповання з політичними інтересами — в якості інституціональних елементів, а також нелегальна діяльність легальних установ, політичні інтриги та ігри, таємні функції окремих установ чи посадових осіб (феномен «сірого кардинала»), патронатно-клієнтельні та земляцькі стосунки тощо — в якості функціональних елементів. Таким чином, тут ми маємо справу не з окремими дисфункціональними елементами, а із справжньою конкуруючою структурою всередині політичної системи. За специфічних умов посткомуністичних трансформацій тіньова частина політичної системи має здатність до перетворення на альтернативну легальній, фактично домінуючу політичну систему суспільства.

В чому ж полягає згадана специфічність посткомуністичних трансформацій? Існує думка, що нав'язані Заходом ряду країн, (зокрема Україні), форми

парламентаризму і багатопартійності при збереженні традиційних соціальних відносин та орієнтацій в суспільствах, що не пройшли таких етапів розвитку, як Ренесанс, Реформація та епоха Просвітництва, не сформували західного уявлення про громадянина-власника, по суті не мають з аналогічними західними інститутами нічого спільного. Західна форма наповнюється принципово іншим змістом, що неважко перевірити на прикладі держав СНД. Причина в тому, що перехід до сучасного суспільства відбувається через штучний, насильницький злам існуючих в суспільстві, можливо і «поганих» з аксіологічної точки зору, але традиційних (в пострадянських суспільствах — квазітрадиційних комуністичних) цінностей, норм та інститутів, які сприймаються більшістю населення як органічні, а отже ще не вичерпали своїх внутрішніх потенцій і не дійшли до стадії занепаду.

Внаслідок цього існуючі інститути, відносини та цінності, притаманні традиційному суспільству, не здають своїх позицій. Вони відтісняються на тінювий план, але продовжують боротись з легальними відповідниками за вплив на суспільство. Саме тому в процесі трансформації політичної системи бурхливо зростає значення її тінювого компонента, де зосереджуються патріархально-авторитарні феномени. По суті, «традиційна» політична система не зникає в процесі модернізації, а продовжує існувати «в тіні» паралельно з новою, інколи маючи визначальний вплив на суспільство.

Так, під виглядом політичних партій часто функціонують напівфеодальні патронатно-клієнтельні утворення, відповідники та спадкоємці колишніх партійно-номенклатурних або патріархальних кланів; вільні вибори інколи використовуються як спосіб легітимізації фактичного успадкування влади; легальні функції та повноваження політичних інститутів можуть бути значно ширшими чи вужчими від фактичних.

Змістом відносин тінювої та легальної частини політичної системи в процесі політичних трансформацій є конкуренція, що може мати наслідком або взаємне пристосування і ефективне взаємодоповнення, або конфлікт з перспективою деструкції однієї з конкуруючих частин.

Пропонований висновок що до співіснування в процесі політичної модернізації легальної та фактичної політичної системи видається актуальним і що до України.

Наявна суперечність між конституційною і реальноіснуючою системою політичних відносин спричинила наявність двох тенденцій у вітчизняній політичній науці стосовно досліджень політичного процесу в Україні. Перша тенденція усоблюється офіційною та напівофіційною наукою. Її основна ознака - дослідження віртуально існуючих речей, таких як поділ українських партій на «праві» та «ліві», місцеве самоврядування, система стримувань і противаг тощо. Тобто, речей хоча і не дуже актуальних, інколи навіть непотрібних або ж й шкідливих для адекватного розуміння сутності політичного процесу в державі, зате безпечних з точки зору дослідника. За умови відсутності відвертої цензури виявилось, що найгірший її різновид — це самоцензура. До «сумнівних» з точки зору цензурюючих самих себе науковців можна віднести такі очевидні теми, як посилення тоталітарних тенденцій в суспільстві за президентства Л.Кучми; зв'язок криміналітету, кримінальних грошей з адміністративною елітою держави;

Актуальні проблеми в сучасній науці

роль кланових угруповань в політичному житті України. Як наслідок, всі ці болючі і очевидні проблеми стають сміливо можна вважати малодослідженими.

Передумовою до її розуміння є усвідомлення того, що в українських умовах визначені в західній політичній науці інститути політичної системи (зокрема партії, громадські рухи тощо) практично позбавлені впливу на прийняття політичних рішень. Особливість і парадоксальність характеру сучасної української влади полягає в її непублічності і неможливості конкретної інституційної ідентифікації.

Таким чином, наявна серйозна відмінність політичного процесу в Україні від політичного процесу у демократичних країнах. В цілому, можна вести мову про актуальність щодо України «не Західного» типу політичного процесу. Серед його найважливіших в розрізі описуваної проблематики рис виділимо такі: домінування в політичному процесі кланів; незначний вплив явних, організованих інтересів; претензії політичних партій на відображення світогляду і представлення способу життя при тому, що інтенсивність і широта політичних дискусій мало пов'язана з прийняттям політичних рішень.

Таким чином, навряд чи можна вести мову про неможливість чіткого визначення інститутів політичної системи України. Проблема полягає в тому, що, в порівнянні з західними політичними системами, в політичній системі України по-іншому побудована ієрархія її інститутів, наявні не властиві демократичному суспільству тіньові інститути.

Так, повертаючись до питання про роль адміністративно-економічних кланів, слід зазначити, що саме вони відіграють в Україні роль найважливіших після держави елементів політичної системи. Партії та громадські організації, що займають це місце в західних політичних системах, в Україні підпорядковані кланам. Очевидно, це і є однією найважливіших специфічних рис України.

Скоріше за все, передумови виникнення українських кланів сягають часів «застою», коли радянська еліта остаточно втратила віру в комуністичні ідеали і, з другого боку, опинилась поза терористичним контролем, що існував раніше. Сталінська диктатура постійно «вичищала» еліту, роблячи її відносно відкритою, мобільною та компетентною, хоча це і досягалось нецивілізованими методами, єдино можливими формами контролю за тоталітаризму. За Хрущова і особливо за Брежнєва господарсько-бюрократичний апарат почував себе затишно, а його представники практично безконтрольно посідали «теплі» місця протягом десятиліть. В Україні ж до загальносоюзних вимог сірості та підлабузництва долучалась вимога ритуального зречення українськості у формі переходу в діловому спілкуванні на російську мову. Про дієвий контроль над чиновництвом в сфері виробництва не могло бути і мови (приписки, розкрадання, хабарництво, випуск бракованої продукції).

За таких умов уможлиблюється формування стабільних виробничих і особистих зв'язків між чиновниками. Згодом ці зв'язки набувають системного характеру в межах галузі або її регіону. Щодо регіональних «донецького» та «дніпропетровського» кланів, то вони уже в часи «застою» серйозно впливали на ситуацію в УРСР.

О.Турчинов пропонує розглядати 1993 — 1994 роки як час тріумфального виходу на політичну сцену регіональних кланів, або, як він їх називає, «адміністративно-економічних груп». Ним прослідковано процес, за якого

організаційний зв'язок керівництва регіонів з силовими та контролюючими структурами місцевого рівня, пов'язаність з місцевим великим бізнесом і місцевими кримінальними авторитетами призводить до того, що «навколо керівників регіональних державних структур на ґрунті спільності політичних та економічних інтересів представників держапарату і комерційних структур формуються могутні регіональні адміністративно-економічні групи... Керівники центральних органів влади та їхнє оточення також створювали довірені комерційні структури, які функціонували... вже в масштабах всієї держави. Створювалися системи, що включали до свого складу суб'єктів господарської діяльності (іноді і кримінальні угруповання), які діяли під прикриттям центральних адміністративних, силових, податкових та інших органів для забезпечення економічних інтересів вищих посадових осіб. Іншими словами, з'явилися центральні адміністративно-економічні групи».[6.-с.-75-76].

Як зазначає О. Долженков цілий шар фактичного матеріалу, який ще потребує фундаментального узагальнення і наукового аналізу із залученням даних історії, соціології, економіки та кримінології, свідчить про тісний зв'язок частини партійної номенклатури, кримінальних авторитетів, «цеховиків» (тіньових підприємців) ще у 1970-х роках, можливо й раніше. З плином часу найбільш корумпована (отже, найменш заідеологізована і найбільш мобільна) частина української партноменклатури активно включилась в розбудову держави, а «цеховики» — в побудову ринкової економіки. Кримінальні ж авторитети взагалі перетворились на інтегральну частину бізнесової еліти, не відмовляючись від властивих їм методів діяльності. Таким чином, всі три прошарки не лише зберегли, а й різко підняли свій соціально-економічний статус. [1.-с.4].

Так само деякі автори пропонують відмовитись від терміна «адміністративно-економічні групи» на користь терміна «адміністративно-економічні клани» з таких міркувань. На їх думку, у терміні «клан» акцентується увага на таких характерних важливих факторах, як ієрархічна внутрішня структура, жорсткі внутрішні зв'язки не лише економічного, але й особистого (у т.ч. сімейного) типу. Наявність таких особливостей не впливає із значення більш нейтрального і невизначеного терміна «група», саме тому вони пропонують ввести в науковий обіг широко використовуваний в публіцистиці термін «клан» як більш адекватний досліджуваному феномену.

В чому ж полягає сутність українських адміністративно-економічних кланів як елементів політичної системи? Найважливіше те, що вони є чи не єдиними незалежними організованими групами в суспільстві. Саме клани, а не партії чи громадські організації, формують і захищають інтереси певних соціальних груп. Причому, з огляду на неструктурованість суспільства, українські політично активні соціальні групи є відносно вузькими прошарками заможних громадян. У маргіналізованому суспільстві навіть найбагатші його верстви складаються з маргіналів, що набули високого соціального статусу майже знезацька, а не завдяки позитивним особистим якостям. Узагальнюючи, можна сказати, що система висловлення, агрегації, відстоювання політичних інтересів в Україні охоплює меншість суспільства. Більшість наших громадян свідомо емансипувалась від політики і держави — ймовірно, з того часу, як держава і політика емансипувались від громадян.

Природно, що за такої ситуації українські партії не можуть відігравати хочакоїсь серйозної ролі. Навіть після запровадження змішаної виборчої системи, коли саме партії стали визначати обличчя парламенту. За чийсь влучним висловом, це сталося в країні, де за даними опитувань астрологи користуються значно більшою довірою громадян, ніж політичні партії. Цілком очевидно, що надання такої ролі українським партіям поклато крайнім надіям на розвиток цивілізованої багатопартійності. Ставши об'єктами корисливої уваги напівкримінальної еліти, партії, не спроможні чинити опір, були інкорпоровані в структуру різних адміністративно-економічних кланів. Партії остаточно почали відігравати суто інструментальну роль в обслуговуванні великих економічних інтересів. Цей процес розпочався з середини 1990-х.

Оскільки, на нашу думку, клани в Україні формуються в основному за регіональними ознаками, то і політичні партії, як підпорядковані їм структури, дуже часто формуються за таким самим принципом. Цілком можливо (це потребує окремого дослідження), що й інші українські партії прямо обслуговують чи враховують інтереси регіональних або галузевих (нафтогазового, енергетичного etc.) кланів.

Так чи інакше, значна частина політичних функцій, що в демократичному суспільстві виконуються партіями та громадськими організаціями, в Україні належить адміністративно-економічним кланам або прямо, або (найчастіше) опосередковано, за рахунок несамостійності політичних партій.

Фесенко В. припускає, що така ситуація матиме в перспективі певні наслідки для розвитку партійної системи України. Першим наслідком мусить бути консервація мультипартійності; другим — дедалі більше тяжіння політичних партій до централістської позиції (найбільш невизначеної і, отже, найбільш зручної для політичних гешефтів українських кланів); третім — зменшення кількості реально опозиційних партій (опозиційність не вигідна з майнової точки зору). [7.-с.-76].

Однак політичну сутність українських адміністративно-економічних кланів ні в якому разі не можна зводити до того, що вони опанували значну частину традиційно належного партіям політичного «ареалу». Набагато важливішим для їх характеристики є факт, що в нинішніх умовах клани опанували значну частину державних органів та органів місцевого самоврядування. Про непропорційно велику кількість вихідців з Донецька в органах виконавчої влади відомо всім політологам та публіцистам. Можна помітити і те, що за кожен посаду в державному апараті точиться запекла боротьба між угрупованнями, що орієнтуються на того чинного державного діяча чи «олігарха» (іншими словами, на той чи інший адміністративно-економічний клан). Яскравий приклад - дії В.Щербаня після призначення головою Сумської облдержадміністрації. Всі ключові посади в Сумській області нині зайняті земляками п.Щербаня, вихідцями з Донецька, або сучасний стан призначення в структурі виконавчої влади. [1.с.-6].

Саме на рівні регіонів практична підпорядкованість місцевих структур інтересам відповідного регіонального клану найбільше дається взнаки. Це підводить нас до концептуалізації другого серйозного висновку: адміністративно-економічні клани (нелегальні інститути) потіснили не лише політичні партії, але й державу як основний легальний інститут політичної системи. Це наводить на

такі міркування: по-перше, держава в Україні і надалі залишатиметься виключно апаратом насильства; по-друге, боротьба між різними гілками та органами влади триватиме і надалі; по-третє, держава схильна законсервуватись на нинішньому етапі політичних трансформацій (з подальшим посиленням ролі визискуючих, контролюючих органів — від ДАІ до ДПА).

Очевидно, останні зміни між кланами розгортаються тепер у напрямку перерозподілу впливів та власності у державі. На першому етапі незалежності та приватизації регіональні та галузеві клани більше утверджувалися у регіонах та галузях промисловості. Натомість тепер пішли горизонтальні процеси укрупнення капіталів та впливів, що починає формувати вищий рівень елітарних груп. Можливо з часом їх можна буде назвати загальнонаціональними. Однак залишається ще запитання, якими вони будуть - чи справді українськими, або ж хоча б «проукраїнськими» у найширшому сенсі цього слова. Особливо гостро це запитання постає у зв'язку з дедалі активнішою участю іноземного, зокрема російського, капіталу у формуванні «українських» капіталів.

Таким чином, навряд чи можна буде вестимову про просування України до європейської інтеграції. Домінування політичному житті адміністративно-економічних кланів, що значно потіснили політичні партії та державні структури, призводить до стагнації у політичному житті і консервації існуючої політичної системи. Її специфікою є те, що в структурі політичних інститутів між державою, з одного боку, та політичними партіями і громадськими організаціями, з другого, стоять адміністративно-економічні клани, що зайняли це місце, послабивши названі вище політичні інститути.

Список літератури.

1. Долженков О. Тіньовий аспект політичного процесу в Україні: феномен адміністративно-економічних кланів.-//Людина і політика.- 2000.-№2.-с.2-6.
2. Платон Сочинения. Т.3.-М.: 1969.-с334-335.
3. Поліщук М. Актуальні проблеми дослідження політичного процесу в Україні// Політичний процес в Україні//Збірник наукових праць.- Львів, 1998.-с.9-10.
4. Соскін О.Олігархічні клани борються між собою за сфери впливу// Український часопис XXI.- 2010.-№6.- с7-8.
5. Томенко М. Сучасна криза в контексті політичного процесу в Україні// Політична думка.-1998.- №3/4.-с.29.
6. Турчинов О. Тіньова економіка і тіньова політика // Політична думка.- 1996.- №3/4.- с.75-76.
7. Фесенко В. Політичні партії у лабіринтах посткомунізму //Перспективи паритетної демократії у політико-правовому полі України. – Х.:, 1997.-с.76.

Довбиш Микита Олегович

Одеський національний морський університет,
студент четвертого курсу юридичного факультету

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА

Правове забезпечення сурогатного материнства є одним із законодавчо неврегульованих й найскладніших інститутів у галузі сімейного права України. Інститут правового забезпечення сурогатного материнства не має нормативного підґрунтя в формі кодифікованого збірника, єдиного законодавчого або іншого нормативно-правового акта. Більше того, в чинному законодавстві України відсутнє формулювання «правове регулювання сурогатного материнства» чи «сурогатне материнство», внаслідок чого деякими з юристів, науковців, законодавців може заперечуватися точка зору щодо відокремлення правового забезпечення сурогатного материнства як окремого інституту права у галузі сімейного права України. Неможливо визначити інститут правового забезпечення сурогатного материнства як окремого інституту законодавства України, проте наполегливо підтримується позиція щодо відокремлення інституту правового забезпечення сурогатного материнства як окремого і важливого інституту сімейного права. В Україні порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій передбачений рядом нормативно-правових документів: Основами законодавства України про охорону здоров'я; Сімейним кодексом України; Цивільним кодексом України; Наказом МОЗ №771 від 23.12.2008 «Про затвердження Інструкції про порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій»; наказом Міністерства юстиції України «Про внесення змін до Правил реєстрації актів цивільного стану в Україні» №1154/5 від 22.11.2007. Але ці документи не в силах врегулювати дану галузь в повній мірі і збалансувати інтереси сурогатної матері, генетичних батьків і дитини.[3-с.12].

Сурогатне материнство — це одна з репродуктивних технологій, за якою здорова жінка на основі угоди (договору) після штучного запліднення виношує та народжує дитину для іншої сім'ї. Зачаття відбувається в умовах спеціалізованого

медичного закладу (без статевих актів), з метою чого можуть використовуватися яйцеклітини та сперма безплідної подружньої пари або донорів. Отже, сурогатне материнство можна розділити на дві категорії: гестаційне та гендерне.

На території СНД перша дитина від сурогатної матері з'явилася в Харкові у 1991 році. З того часу сурогатне материнство інтенсивно розвивається в країнах СНД. Досить часто сурогатними матерями стають жінки з найближчого оточення подружньої пари, але існують також «професійні» сурогатні матері, які з тих чи інших причин, переважно заради матеріального збагачення, погоджуються на цей відповідальний крок. Питання сурогатного материнства підлягають обов'язковому регулюванню з боку держави. Не в кожній країні ця репродуктивна технологія дозволена законом, а у випадку дозволеності існують суттєві розбіжності в правовій основі. Сурогатне материнство заборонено законом в Австрії, Норвегії, Швеції, Франції, Італії, Швейцарії, Німеччині. Цитуємо закони: 1) «Верховний апеляційний суд (Cour de Cassation) постановив, що воно (читати: сурогатне материнство) суперечить законодавству про усиновлення й порушує закони про невідчужуваність людського тіла» (Франція); 2) «Злочинно вважається будь-яка спроба здійснити штучне запліднення жінки, яка готова відмовитися від своєї дитини після її народження (сурогатної матері), або імплантувати їй людський ембріон» (Німеччина). При цьому відповідальність несе лікар, а не сурогатна матір чи подружжя-замовники.

В інших державах (Греція, Нідерланди, Норвегія, Швейцарія, Іспанія) заборонено лише комерційне сурогатне материнство та не допускаються судові позови за такими угодами. Законодавство США не має єдиної правової бази на всій території США з використання цього методу. Конституція надає державним Зборам штатів право самостійно приймати законодавчі акти в галузі охорони здоров'я. Кожний штат самостійно створює законодавчу базу, у тому числі і щодо питань сурогатного материнства.[5-с.28].

Згідно з ст. 51 Конституції України сім'я, дитинство, материнство та батьківство охороняються державою.

Згідно з п. 1 ст. 49 СКУ дружина має право на материнство. Відповідно до п. 1 ст. 50 того ж Кодексу чоловік має право на батьківство.

Штучне запліднення та імплантація ембріона законодавчо закріплені в статті 48 чинного Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я». Згідно з цим Законом, застосування штучного запліднення та імплантації ембріона здійснюється відповідно до умов та порядку, встановлених Міністерством охорони здоров'я України, за медичними показаннями в повнолітньої жінки, з якою проводиться така дія, за умови наявності письмової згоди подружжя, забезпечення анонімності донора та збереження лікарської таємниці. Розкриття анонімності донора може бути здійснено в порядку, передбаченому законодавством.

На розгляд Верховної Ради України висунуто декілька законопроектів щодо репродуктивного здоров'я, але на даний момент це лише проекти.

Медичний аспект сурогатного материнства в Україні регламентує наказ № 24 МОЗУ від 04.02.97 р. «Про затвердження умов та порядку застосування штучного запліднення та імплантації ембріона (ембріонів) та методів їх проведення».

Сурогатне материнство за умови виношування вагітності кровною ріднею (сестрою або матір'ю) хворої, у якої безплідність маткового походження, пов'язана

Актуальні проблеми в сучасній науці

з відсутністю матки, аномаліями розвитку матки, синехіями у порожнині матки, з метою лікування безплідності у жінок 19–35 років належить до абсолютних показань для першого курсу лікування безплідності методами ДРТ за абсолютними показаннями за бюджетні кошти (згідно з наказом № 579 від 29.11.2004 «Про затвердження Порядку направлення жінок для проведення першого курсу лікування безплідності методами допоміжних репродуктивних технологій за абсолютними показаннями за бюджетні кошти». Програма сурогатного материнства передбачає укладення угоди між зацікавленими сторонами. Угода (договір) про сурогатне материнство може бути комерційною та некомерційною, тобто альтруїстичною. При комерційному сурогатному материнстві сурогатна мати отримує платню або якусь матеріальну винагороду. Некомерційне сурогатне материнство не передбачає оплати або матеріальної вигоди, окрім оплати витрат, пов'язаних із вагітністю, зокрема з медичним наглядом.

У договорі щонайменше мають бути чітко визначені принаймні такі моменти:

1. Компенсація витрат на медичне обслуговування.
2. Компенсація втрат у заробітній платні.
3. Місце проживання сурогатної матері на час вагітності.
4. Медичний заклад, у якому буде проведено штучне запліднення.
5. Наслідки народження неповноцінної дитини.
6. Обов'язки сурогатної матері дотримуватися усіх порад лікаря, спрямованих на народження здорової дитини.
7. Зобов'язання сурогатної матері передати дитину після її народження генетичним батькам.
8. Обов'язок генетичних батьків прийняти дитину.
9. Санкції за недотримання умов договору, які повинні бути суттєвими, забезпечуючи дисциплінованість сторін договору.

Якщо сурогатна матір залишається анонімною, доцільне укладення декількох договорів:

1. Між сурогатною матір'ю та медичним закладом, де буде проведено штучне запліднення та подальше спостереження за перебігом вагітності.
2. Між цим медичним закладом та подружжям-замовниками.

Якщо сурогатна матір на момент укладення договору була заміжня, згода її чоловіка на участь дружини в програмі є обов'язковою умовою дійсності договору. Включення акушера або медичного закладу в якості третьої сторони договору сурогатного материнства необхідне для того, щоб безплідна пара могла отримати повну інформацію про стан сурогатної матері протягом вагітності. Тільки правильне оформлення юридичних документів допоможе зберегти свої права на дитину.[2-с.32].

Існує також необхідність професійного оформлення цілого ряду інших документів. Зокрема, письмової згоди генетичних батьків на виношування сурогатною матір'ю ембріона, отриманого в результаті запліднення *in vitro*. Цей документ необхідний для клініки, де буде проводитися запліднення, а також для органів РАГСу. Інформована згода сурогатної матері на виношування ембріона генетичних батьків потрібна для клініки, а також для самих генетичних батьків на випадок виникнення до них будь-яких претензій зі сторони сурогатної матері щодо погіршення стану її здоров'я внаслідок вагітності. Заява сурогатної матері про

відсутність претензій до біологічних батьків після закінчення цієї програми може бути використана при поданні сурогатною матір'ю позову проти біологічних батьків внаслідок зміни її настрою після пологів.

Існують юридичні фірми, які забезпечують безплідні пари кваліфікованою юридичною допомогою та всебічною підтримкою протягом всього часу участі у програмі сурогатного материнства. В іншому випадку не виключена можливість опинитися один на один з фактом шахрайства з боку сурогатних матерів або з боку генетичних батьків.

Надзвичайно важливими є також правовідносини, які виникають після народження дитини. Загалом реєстрація народження дитини в результаті використання програми сурогатного материнства чітко регламентується відповідними законами.

Згідно з п. 2 ст. 123 СКУ у разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжям в результаті застосування ДРТ, батьками дитини є подружжя. Пункт 3 цієї ж статті закріплює можливість використання подружжям при заплідненні *in vitro* донорських ооцитів, при цьому ембріон у будь-якому випадку вважатиметься тим, що походить від подружжя. Згідно з п. 1 ст. 21 СКУ шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану. Як зазначено у п. 1 ст. 36 цього Кодексу, шлюб є підставою для виникнення прав та обов'язків подружжя.[4].

Згідно з п. 2.2 Наказу Міністерства юстиції № 140/5 від 18.11.2003 «Про внесення змін та доповнень до Правил реєстрації актів громадянського стану в Україні, у разі народження дитини жінкою, якій було імплантовано зародок, зачатий подружжям, реєстрація народження проводиться за заявою подружжя, яке дало згоду на імплантацію. У цьому разі одночасно з документом, що підтверджує факт народження дитини цією жінкою, подається засвідчена нотаріусом її письмова згода на запис подружжя батьками дитини. При цьому в графі «Для відміток» робиться відповідний запис: «Матір'ю дитини згідно з медичним свідоцтвом про народження форми № 103/о-95 є громадянка (прізвище, ім'я, по батькові)».

У тому випадку, якщо сурогатна матір відмовляється дати свою згоду на запис подружжя батьками і хоче залишити дитину у себе, вона сама реєструє в органах РАГСу народження дитини на підставі медичного документа, що засвідчує народження нею дитини. Інших документів не потрібно.

При державній реєстрації народження дитини, що повинна бути проведена протягом одного місяця після її народження, складається запис акту про статус дитини, а також відомості про її батьків. Запис про батьків, зроблений органом РАГСу, є доказом походження дитини від вказаних при цьому осіб і може бути оскаржений лише у судовому порядку.

З метою уникнення численних позовів щодо оспорування батьківства та материнства існують чіткі обмеження щодо цього в законодавстві.

Згідно з п. 5 ст. 136 СКУ не має права оспорювати батьківство особа, яка дала згоду на застосування допоміжних репродуктивних технологій відповідно до частини першої статті 123 цього Кодексу. Аналогічно, відповідно до п. 2 ст. 139 СКУ, оспорування материнства не допускається у випадках, передбачених частинами другою та третьою статті 123 цього Кодексу. Згідно з ст. 11 Постанови Пленуму

Актуальні проблеми в сучасній науці

Верховного суду України від 15.05.2006 № 3 «Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів», особа, котра дала згоду на штучне запліднення своєї дружини, не має права оспорювати батьківство.[4].

На жаль, багато аспектів сурогатного материнства і в Україні, взагалі не визначені законом або допускають неоднозначне тлумачення. Відсутнє законодавче затверджене визначення поняття сурогатного материнства. Традиційне сурогатне материнство (інсемінація сурогатної матері спермою чоловіка) не затверджене законодавчо, в сімейному кодексі мова йде лише про запліднення *in vitro*. Відсутня чітка регламентація комерційної програми сурогатного материнства. Не висвітлена інформація щодо ситуації, коли подружжя-замовники під час участі в програмі розлучаються або помирають. Дискусійним є юридичне оформлення дотримання права дитини на інформацію щодо жінки, в утробі якої вона розвивалася до народження. Окремі питання існуючих нормативно-правових актів вимагають перегляду, зокрема необхідна нова редакція наказу № 24 МОЗУ. Необхідно також звернути увагу на юридичне оформлення документів щодо тимчасової втрати працездатності жінками, які отримують лікування з приводу безплідності з використанням ДРТ. Варто також захистити сурогатну матір на випадок відмови подружжя-замовників від народженої дитини з різних причин, зокрема у випадку народження хворої дитини.

Продовження життя в наступних поколіннях з використанням методу сурогатного материнства породжує низку не лише правових, але й морально-етичних та психологічних проблем. Кожне право, пов'язане з репродуктивним здоров'ям людини, має своїх противників та прихильників, лише незначна кількість людей залишаються осторонь.

Противники сурогатного материнства вважають, що воно перетворює дітей на товар, створюючи ситуацію, коли багаті люди можуть найняти жінок для виношування своїх нащадків, вони також стверджують, що материнство стає при цьому договірною роботою, тому прагнення збагатитися може превалювати над користю для сторін. Крім цього, деякі феміністки думають, що така практика буде сприяти експлуатації жінок, а деякі церковні групи вбачають у сурогатному материнстві дегуманізуючу, аморальну тенденцію, що посягає на святість шлюбу та сім'ї. Існує також занепокоєння, що деяких сурогатних матерів може психологічно травмувати необхідність віддати «свою» дитину.

Прихильники використання сурогатного материнства мають протилежну точку зору. Вони вказують на те, що іноді для бездітної сім'ї це єдиний спосіб отримати дитину. Вони розцінюють сурогатне материнство як гуманний акт любові та співпраці. Звичайно, цей акт пов'язаний з потенційною небезпекою для сурогатної матері, але вона може її оцінити і свідомо ризикувати. Прихильники сурогатного материнства не вважають його формою експлуатації жінок, вони стверджують, що жінка, яка добровільно вирішила стати сурогатною матір'ю, отримує за виконання цієї ролі достатню матеріальну компенсацію, а також моральне задоволення від користі, що вона приносить суспільству.

Недостатньо дослідженими є психологічні аспекти сурогатного материнства: психологія дитини, народженої сурогатною матір'ю, сурогатної матері, якій необхідно

розлучитися з дитиною, що внутрішньоутробно в ній розвивалася, батьків, які не змогли реалізувати своє право на батьківство без ДРТ тощо. Не викликає сумнівів лише той факт, що сім'ї потрібна допомога кваліфікованого психолога, щоб уникнути непорозуміння та конфліктів, особливо якщо сурогатна матір - з близького оточення сім'ї, з ким дитина буде безпосередньо контактувати протягом життя.

У дитини може відбутися криза самосвідомості та надзвичайно сильна психологічна травма. Сурогатне материнство та донорство статевих клітин передбачає наявність у дитини не лише біологічних, але й генетичних батьків. З точки зору моралі, питання щодо особи справжніх батьків надзвичайно тяжке. Суб'єктивно людина сприймає себе як «відірвану від коріння». Наслідком можуть бути розлади психіки та поведінки, а також загострення вже наявних соматичних і психічних розладів. Отже, сурогатне материнство порушує традиційні уявлення про соціальну роль матері, батька та дитини; складним є юридичний аспект відношень біологічної і генетичної матері; нові технології ставлять під загрозу принцип відповідальності батьків за своїх дітей, значимість сім'ї в житті окремої людини і всього людського суспільства; комерційне сурогатне материнство несе загрозу виникнення складних моральних проблем у випадку народження дитини «на замовлення», «неякісної» (хворої або небажаної статі).[1-с.25].

Отже, сурогатне материнство в Україні займає належне місце серед репродуктивних технологій у лікуванні безплідності, але породжує значну кількість юридичних та морально-етичних проблем, професійне та своєчасне вирішення яких безпосередньо пов'язане з його результативністю та подальшими перспективами застосування.

Література

1. Діба І. Д. Дитина на замовлення. // Юридичний вісник України.- 2006.- №50.
2. Драгіневіч І.Ю. Проблеми сурогатного материнства.- Юреспруденція: теорія і практика.- 2007.-№6.
3. Михальчук О.Правове регулювання сурогатного материнства в Україні. // Юридичний журнал.- 2007.- № 11.
4. Сімейний кодекс України.- К.: Юридична практика, 2008.
5. Сопель М.В. Правові аспекти сурогатного материнства: Україна і США.- Науково- практична конференція.- Львів.; 2008.
6. Цивільний Кодекс України.- К.: ІнЮре, 2007.

Таужанова Роза Жакыпаевна

к.ю.н., профессор

Академия экономики и права им. У.А.Джолдасбекова

Казахстан

РОЛЬ ПОЛИТИКО-ПРАВОВОЙ КУЛЬТУРЫ В РАЗВИТИИ ПОЛИТИЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ ОБЩЕСТВЕННОЙ ЖИЗНИ

В настоящее время в формировании и развитии гражданского общества существенную роль играет политико-правовая культура.

Политическая и правовая культура, являясь органичной частью жизни общества, определяет духовный и социальный потенциал всех его членов. Она состоит из двух элементов: политической культуры и правовой культуры. Понятие «правовая культура» во многом сходно с понятием «политическая культура», имеет общие корни, происхождение, функционирование, виды, уровни. Правовая культура и политическая культура в отличие от права не содержат принуждения и наказания.

Несомненно научный интерес вызывает в настоящее время всеми учеными-юристами, политологами, философами, а также культурологами изучение особенностей развития, взаимодействия и взаимосвязи политической культуры и правовой культуры. Результатом таких исследований стал такой феномен, который и называется политико-правовой культурой имеющей большое практическое и теоретическое, а также воспитательное значение. Важность изучения этого феномена обусловлена значением политики и права, выполняющих роль вектора во всех сферах общественной жизни. В современном мире политическая и правовая культура является показателем степени цивилизованности общества.

Политико-правовая культура выступает в качестве ценностной доминантностью политической системы общества. Уровень ее развития свидетельствует о качестве самой этой системы. Политико-правовая культура оказывает значительное воздействие на формирование и функционирование политических институтов, на характер взаимосвязи государства и гражданского общества, на электоральные процессы, на формирование и развитие законодательства. Она представляет собой совокупность средств и моделей поведения, через которые

осуществляются вхождение человека с помощью механизма правового регулирования в политику и ее деятельность, служит мерилom взаимодействия личности и политической власти. Ее основное назначение заключается в «присоединении» людей к политической системе, политической деятельности, формирование высоких волевых качеств личности, т.е. борца за право в интересах общества. Она вытекает из общей культуры общества и включает в себя характер представлений о власти и властвования, политическом опыте, политической ориентации и установки, стиль поведения и участия людей в политической деятельности в рамках, установленных государством, норм. От характера, ценностей и уровня развития политической культуры, во-многом зависят направленность и методы политических преобразований, особенности подлитических процессов, развитие общественной жизни.

Правовая культура — общий уровень знаний и объективное отношение общества к праву; совокупность правовых знаний в виде норм, убеждений и установок, создаваемых в процессе жизнедеятельности и регламентирующих правила взаимодействия личности, социальной, этнической, профессиональной группы, общества, государства и оформленных в виде законодательных актов. Проявляется в труде, общении и поведении субъектов взаимодействия. Формируется под воздействием системы культурного и правового воспитания и обучения.

Значит, право, политика и культура живут и взаимодействуют в обществе, где главную роль играет право. Акцентируя внимание на их общие цели (они нужны всем, без них государство и общество не существуют) человечество создает политико-правовую культуру.

Политико – правовая культура представляет собой своеобразное опосредующее звено между социально-экономическими интересами, социальным статусом, моральными нормами отдельного человека, социальных групп, вовлеченных в политический процесс, с одной стороны, и их правомерным поведением - с другой. Она способствует формированию определенных типов политического и правомерного поведения, придает им соответствующую направленность.

Рост политико-правовой культуры общества вызвал к жизни новый тип государства, отличительные признаки, которого позволяют характеризовать его как правовое государство, то есть как огосударвленную политическую систему, в которой на первом месте стоит право, а на втором – государство. Правовая культура немыслима без человека и его деятельности, без прогрессивной направленности этой деятельности и передового мышления. Оно выступает как социальное, имеющее ярко выраженную цель явление, охватывающее всю совокупность важнейших ценностных компонентов правовой реальности, уровень ее поступательного развития, включенность в нее завоеваний цивилизации. Правовая культура общества являясь условием обеспечения свободы и безопасности личности, прав человека, гарантом его правовой защищенности и гражданской активности, «обязует» власть придать правовому статусу человека юридическую значимость: обеспеченность законом и судом. Правовая культура общества предстает как разновидность общественной культуры, отражающей определенный уровень правосознания и законности, совершенства законодательства и юридической практики, охватывающей все ценности, которые созданы людьми в области права.

По существу, это – совокупность всех позитивных компонентов правовой

детельности в ее реальном функционировании, воплотившей достижения правовой мысли, юридической техники и практики [1, с.269].

Политическая культура - это не политика или политический процесс в их реальных воплощениях, а комплекс представлений той или иной национально-культурной или социально-профессиональной общности или группы о мире политики, политических взаимоотношениях, законах и правилах, об их функционированиях. В таком качестве она включает в себя те элементы общественного сознания и нормы поведения, которые связаны с общественными институтами и политическими процессами, и воздействует на формы и способы формирования, функционирование и развитие политических институтов. С политической культурой сопричастны руководящие принципы политического поведения, разработка политических норм и идеалов, обеспечивающих единство, взаимодействие и взаимоотношения институтов и организаций, т.е. государства и гражданского общества. Так складывается целостность и интегрированность политической сферы, подобно тому как общенациональная культура придает целостность общественной жизни в целом [2, с.79].

Политическая культура – это совокупность взглядов, ценностей, норм, в которых отражается отношение граждан к политической власти, к функционированию политических институтов и которые реализуются в виде определенной духовно-практической деятельности. Эти взгляды, ценности, нормы обусловлены соответствующими социально-групповыми интересами, всей системой наличных общественных отношений [3, с.407].

Спрашивается, как быть с формированием *правовой культуры* индивида, которая складывается далеко не под воздействием одних идеалов (если, конечно, не иметь ввиду экстремистов, допускающих «*кровь по совести*» с санкции этих идеалов), а предстает многомерным результатом повседневного действия законов и сосотояния правопорядка [4, с.100].

В формировании правовой культуры общества важнейшая роль принадлежит правоведам, и потому, что они непосредственно связаны с ключевыми звеньями общественной ситстемы, прежде всего, с ветвями государственной власти и сферой собственности, будучи зачастую включенными в политические и коммерческие структуры, и потому, что состояние действующего законодательства в существенной, а нередко и решающей степени зависит от состояния юридической науки, творческой активности юристов-теоретиков [5, с.177].

Важнейшим условием высокого уровня правовой культуры законодателя является интенсивность, высокая степень выраженности, острота проявления и устойчиво положительная направленность его правовых установок и ценностных ориентаций. Законодатель должен максимально учитывать регулятивные возможности права, то есть четко представлять сферу его действия и границы, за которыми оно оказывается бессильным или менее эффективным в сравнении с другими социальными нормами [6, с.236].

В самом общем виде политико-правовую культуру можно определить как интегративное качество личности, которое проявляется в политически ответственных действиях и поступках. Политическая культура не представляет собой изолированного явления. Эта подсистема в области глобальной культуры.

Актуальные вопросы в современной науке

Она находится в различных зависимостях с другими сферами культуры в целом; экономической, религиозной, правовой, организационной, управленческой и т.д.

Таким образом, правовая и политическая культура имеют общие черты являясь не просто случайными продуктами исторического опыта, а взаимосвязанными частями единого целого,

Основные пути формирования политико-правовой культуры - сложен и многообразен:

- активное отражение в политических и правовых нормах деятельности государства, партий, общественных организаций, движений и средств массовой информации;

- обычное воздействие на уровне бытового сознания положения в семье, школе, институте, трудовом коллективе, среди друзей и единомышленников;

- вовлечение граждан в практику общественно – политической жизни общества, в процесс подготовки закона и контроля за его реализацией;

- не менее важным является систематическое повышение юридического и общего кругозора, правовой подготовки членов общества;

- обеспечение и защита государственными институтами гражданских, политических, экономических, социальных и культурных прав человека и гражданина, которые приведут к созданию общечеловеческих ценностей и т.д. Игнорирование правовых предписаний, политических концепций и программ, пренебрежительное к ним отношение юристов, политологов, философов, специалистов, должностных лиц – свительство пробелов в их политикой и правовой культуре и проявление профессиональной деформации. Уровень политико-правовой культуры этих лиц имеет куда больше значение, чем уровень политико-правовой культуры рядовых граждан.

Должностным лицам нужны не только знания законов, власти, политики государства, но и весь комплекс политико-правовой культуры. Необходима серьезная работа по формированию политико-правовой культуры, отвечающей идеям гражданского общества и правового государства. Уровень политико – правовой культуры проявляется через уважения к праву, творческого подхода закреплению, упрочению, развитию и совершенствованию общественных отношений, через этики, поведения, поступков и действий государственных служащих.

Для повышения уровня политико – правовой культуры необходимо повышать роль и качества законодательства. Здесь необходимо активное вовлечение юристов, занимающихся научной и образовательной деятельностью. Юридическая фиксация процедур политической деятельности создает условия для повышения уровня политической культуры членов общества. Она препятствует проявлениям произвола и своевластия в реализации политических решений со стороны политиков и неселения.

Необходимо создание новых творческих групп, состоящих из ведущих ученых разных направлений для выработки национальной идеи, в основу которого должны быть заложены духовные достояния и правовые ценности народа, выработанные в течение многих веков, в том числе обычаев и традиций казахского народа. То есть политико – правовая культура должна быть научно обоснованным. Такой подход расширяет и углубляет наши представления о политике – правовой культуре, как

доминанта общественно – политического развития.

Поэтому, как справедливо отмечает известный ученый, академик НАН РК А. Н. Нысанбаев, «чтобы лучше понять характер власти в Казахстане, сначала необходимо изучить традиционную политическую культуру казахов, иерархию ценностей, политические традиции и их роли в жизни современного Казахстана» [7, с.92].

Без политической и правовой культуры, отражающей многообразие политической и правовой жизни и оказывающей решающее влияние на детерминирование социального статуса гражданина, говорить о человеке как о социально значимой личности невозможно. Исследовать политическую и правовую культуру необходимо, так как это помогает выявить общественные интересы и предпочтения граждан, социальных групп, степень осознания людьми их общественных задач и практическую роль личности в политической и правовой жизни.

Исходя из вышеизложенного, мы считаем, что политико-правовая культура отражает уровень развития общества в типах, формах, способах правовой деятельности, связанной с правоисполнительной деятельностью, направленной на совершенствование правовой системы. Главным в определении понятия «политико-правовая культура» является способ правовой деятельности.

Список использованных источников

1. Лазарев В.В. Теория государства и права. - М., «Право и закон», 2010. – 640 с.
2. Демидов А.И., Федосеев А.А. Основы политологии. М., ЮНИТИ-ДАНА, 1995. – 511 с.
3. Рассолов М.М., Лучин В.О., Эбзеев Б.С. Теория государства и права. М., «ЮНИТИ - ДАНА», 2000. – 345 с.
4. Котов А.К. Конституционность – основание правовой идеологии и правовой действительности. Алматы. «Институт законодательства Республики Казахстан», 2002.
5. Алексеев С.С. Право на пороге нового тысячелетия. Некоторые тенденции мирового правового развития: надежда и драма современной эпохи. М., «Статут», 2000.
6. Ибраева А.С. Правовая культура: проблемы теории и практики. Алматы, «Жеті Жарғы», 2002.
7. Нысанбаев А.Н. Мир ценностей независимого Казахстана. // Алматы: Институт философии и политологии, 2011. – 271 б.

Колб І. О.

здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національна академія внутрішніх справ України

ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В УКРАЇНІ – ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ

Відповідно до ст. 49 Конституції України кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Не позбавлені цього права і засуджені до позбавлення волі в Україні, за винятком тих право обмежень, що визначені законом і встановлено вироком суду (ч. 3 ст. 63 конституції України). Зокрема, в ч. 1 ст. 8 Кримінально-виконавчого кодексу (далі – КВК) України одним із основних прав засуджених визначено право на охорону здоров'я в обсязі, встановленому Основами законодавства України про охорону здоров'я, за винятком обмежень, передбачених законом. Порядок забезпечення даного права встановлений у КВК України та відомчих нормативно-правових актах Державної пенітенціарної служби (ДПтС) України і не передбачає лікування засуджених до позбавлення волі за кордоном.

Так, як зазначено в ч. 2 ст. 116 КВК України, лікувально-профілактична і санітарно-протиепідемічна робота в місцях позбавлення волі організується і проводиться відповідно до законодавства про охорону здоров'я. Адміністрація колоній зобов'язана виконувати необхідні медичні вимоги, що забезпечують охорону здоров'я засуджених. Засуджені до позбавлення волі зобов'язані виконувати правила особистої і загальної гігієни, вимоги санітарії. Крім цього, засуджений, як зазначено в ч. 5 ст. 116 КВК, має право звертатися за консультацією і лікуванням до установ, що надають платні медичні послуги. Консультавання і лікування в таких випадках здійснюється в медичних частинах колоній за місцем відбування покарання під наглядом персоналу медичної частини [1].

Поряд з цим, деякі автори пропонують доповнити КВК ст. 116-1, передбачивши, зокрема, лікування засуджених до позбавлення волі за кордоном [2].

Вивчення наукової літератури показало, що у тій чи іншій мірі дослідженню означеної проблематики присвячені роботи таких науковців, як В.А. Бадира, І.Г. Богатирьов, В.В. Василевич, А.П. Гель, О.М. Джужа, Т.А. Денисова, С.Ф. Денисов, А.В. Кирилюк, В.В. Коваленко, В.О. Корчинський, О.Г. Колб, В.О. Меркулова, О.В. Лисодед, Л.П. Оника, А.Х. Степанюк, В.М. Трубников, І.С. Яковець та ін.

Серед зарубіжних науковців варто виділити роботи М.Г. Деткова, А.І. Зубкова, Ю.І. Калініна, С.І. Кузьміна, В.Д. Сисоева, М.П. Стурової, М.О. Тюгаєва, В.А. Уткіна, та ін.

Разом з тим, складність даного питання, особливо у контексті змісту запропонованих змін до чинного кримінально-виконавчого законодавства України, обумовлює необхідність розгляду даного питання в якості окремої наукової та

практичної проблематики.

Для того, щоб дати відповідь, а отже, підтримати чи заперечити запропоновані зміни у КВК України, варто з'ясувати зміст та соціально-правову сутність ряду суттєвих правових понять і категорій, що органічно взаємозв'язані, взаємообумовлені та знаходяться у взаємодії з таким правовим явищем, як організація лікування засуджених у місцях позбавлення волі.

Як видається, вирішальними для правильного розуміння у цьому контексті є поняття кримінальної відповідальності, покарання, кари, виконання та відбування покарання, катування, т.ін., які на сьогодні складають зміст кримінально-виконавчої політики [3, с. 306], та в цілому – правові засади боротьби зі злочинністю в Україні [4, с. 335].

Загальноприйнято вважати, що кримінальна відповідальність – це один із видів юридичної відповідальності, що встановлюється державою у законі про кримінальну відповідальність, а також накладається судом на осіб, які визнані на підставі його вироку винними у вчиненні злочину, та мають нести зобов'язання особистого, майнового та організаційного характеру [5, с. 314].

Таким чином, виходячи із змісту даного поняття, можна зробити висновок про те, що у випадку притягнення будь-якої особи до кримінальної відповідальності, в неї (власне, у засудженого) виникають певні права та зобов'язання перед державою, які він має впродовж відбування визначеного судом терміну покарання виконати у повному об'ємі. З іншого боку, в персоналі органів та установ виконання покарань (УВП) виникає право впливу на засудженого передбаченими у законі засобами (ст. 6 КВК України) з тим, щоб останній чітко виконував ці зобов'язання – це невід'ємні елементи механізму правового регулювання у будь-якій галузі права [6, с. 499-501], включаючи й кримінально-виконавче [7, с. 125-128]. Зокрема, в КВК (ст.ст. 9, 107) та в інших нормативно-правових актах України з питань виконання покарань визначені основні права та обов'язки засуджених, які передбачають для цих осіб неухильно дотримуватися правил поведінки, які передбачені для засуджених, та виконувати законні вимоги адміністрації органів і установ виконання покарань. При цьому невиконання засудженими своїх обов'язків і законних вимог зазначених органів і установ та їх посадових осіб тягне за собою встановлену законом відповідальність.

Більш того, якщо буквально розуміти зміст ст. 50 Кримінального кодексу (КК) України, то варто визнати, що покарання є заходом держави примусу та полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого, які, в основному, реалізується через таку його мету, як кара [8]. При цьому, не дивлячись на різноманітні підходи науковців щодо розуміння кари, переважна більшість із них переконана, що кара – це не жорстока помста чи відплата особі з боку держави за вчинений злочин, а орієнтація законодавцем суду та органів і УВП на застосування до засудженого такого комплексу обмежень його прав та свобод, який буде відчутним і водночас достатнім для досягнення інших основних цілей покарання – виправлення засудженої особи, а також спеціальної та загальної превенції. З цієї точки зору кара виступає тільки як проміжна мета покарання [9, с. 107].

У кримінально-виконавчому законодавстві України кара реалізується через режим, тобто встановлений законом та іншими нормативно-правовими актами порядок виконання і відбування покарання, який поряд з цим забезпечує реалізацію

визначених у законі прав та виконання покладених на засуджених обов'язків (ст. 102 КВК) [10, с. 300-310]. При цьому термін «виконання покарання» звернутий відповідно до органів та установ виконання покарань, які у своїй діяльності зобов'язані реалізувати увесь комплекс правообмежень, передбачених у режимі конкретного виду покарання, а також забезпечити здійснення наданих для засуджених прав та виконання покладених на них обов'язків, а термін «відбування покарання» – до засуджених, які повинні на підставі вироку суду та відповідно до приписів, встановлених кримінально-виконавчим законодавством України, виконувати обов'язки та утримуватись від заборонених дій, здійснювати права тощо [11, с. 6].

Отже, при такому законодавчо визначеному підході, включаючи й вимоги ч. 3 ст. 63 Конституції України про те, що засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, що визначені законом і встановлені вироком суду [12], необхідно визнати, що засуджені права на лікування за кордоном не мають. Додатковим аргументом з цього приводу виступають положення ст. 8 КВК «Основні права засуджених» та ст. 107 КВК «Права і обов'язки засуджених до позбавлення волі», а також ст. 5 КВК «Принципи кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування покарань», які не передбачають цього права засуджених.

До такого самого висновку прийшли й інші науковці [13]. На їх переконання більш того вимога засуджених лікування за кордоном, є однією із форм ухилення їх від відбування покарання [14] та протиправного тиску на адміністрацію виправних колоній з метою примусити персонал до прийняття неправомірних рішень [15]. Інший бік цієї проблеми полягає у тому, що як показує практика, в установах виконання покарань України тримаються найбільш суспільно небезпечні особи, а саме:

- 12,5 тис. осіб, засуджених на строк понад 10 років за вчинення особливо тяжких злочинів (ст. 12 КК України);

- 1778 осіб – у вигляді довічного позбавлення волі (ст. 64 КК).

Крім цього, в місцях позбавлення волі тримається:

а) 17,1 тис. осіб, засуджених за умисне вбивство (ч. 1 ст. 115 КК), у тому числі 8,5 тис. – за умисне вбивство при обтяжуючих обставинах (ч. 2 ст. 115 КК);

б) 9,9 тис. осіб – за умисне тяжке тілесне ушкодження (ст. 121 КК);

в) 29,2 тис. осіб – за розбій (ст. 187 КК); грабіж (ст. 186 КК) та вимагання (ст. 189 КК);

г) 2,3 тис. осіб – за зґвалтування (ст. 152 КК);

г) 34 особи – за захоплення заручників (ст. 147 КК);

д) 21,8 тис. осіб – за злочини у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення (розділ XIII Особливої частини КК); ін. [16, с. 9].

При цьому щорічно саме з боку зазначеної категорії засуджених стають жертвами злочинів в Україні більш ніж 50 тис. осіб [17].

Отже, якщо керуватись вимогами ч. 1 ст. 24 Конституції України [18] та ст. 5 КВК України, у яких закріплений принцип рівності громадян перед законом, то слід визнати, що всі зазначені вище категорії засуджених в УВП теж матимуть право на лікування за кордоном. Поряд з цим, виникає запитання: яка із держав світу наслідиться взяти на себе обов'язок не тільки, і не стільки лікувати цих осіб, скільки

Актуальні проблеми в сучасній науці

забезпечити суспільну безпеку для оточуючих (медичного персоналу, інших хворих, охоронців, т.ін.)? Тим більше, що жодна держава на сьогодні не має такої практики і не відправляє своїх засуджених лікуватись за кордон [19], а також ні один міжнародно-правовий акт з питань виконання покарань це не передбачає [20].

Разом з тим, як в Україні [21, с. 165-366], так і за кордоном [22] кримінальне покарання у виді позбавлення волі судами призначається як крайній засіб примусу до винних у вчиненні злочину осіб. При цьому, ізолюючи особу від суспільства та обмежуючи її у конституційних правах і свободах (ч. 3 ст. 63 Конституції України), держава діє ніби в умовах крайньої необхідності, а саме: з одного боку, завдає засудженому певних страждань у межах закону, а з іншого, стримує таким чином інших осіб від вчинення злочину – це є одним із наслідків кримінальної відповідальності [5, с. 314].

Стримуючим фактором для засуджених та в цілому для населення, зокрема, виступають також наступні кримінально-виконавчі явища і процеси, що мають місце у ході відбування покарання у виді позбавлення волі, а саме:

1) результати застосування до осіб, які відбувають покарання, основних засобів виправлення та ресоціалізації: режиму; суспільно-корисної праці; соціальної виховної роботи, загальноосвітнього і професійно-технічного навчання та громадського впливу, участь у реалізації яких для засуджених є обов'язковою та такою, що свідчить про рівень зменшення їх суспільної небезпеки (ступінь виправлення) (ст. 6 КВК України);

2) постійний (безперервний на протязі доби і всього строку відбування покарання) нагляд за засудженими, який здійснюється на всіх об'єктах, життєдіяльності особи в умовах місць позбавлення волі, включаючи медичні установи (ст.ст. 102, 103 КВК), з метою запобігання вчинення нею нового злочину (ст. 1 КВК, ст. 50 КК), самогубства, членоушкодження, ухилення від відбування покарання, забезпечення виконання інших рішень суду щодо засудженого (про стягнення аліментів, відшкодування завданої злочином шкоди, т.ін.);

3) організація та стан забезпечення безпеки діяльності персоналу УВП (ст. 104 КВК) та інших осіб (ст. 1 КВК) і засуджених (ст. 10 КВК);

4) наслідки окремого утримання найбільш суспільно небезпечних засуджених від інших їх категорій в дільницях посиленого контролю (ст. ст. 94, 97 КВК) та переводу злісних порушників у виправні колонії максимального рівня безпеки (ст. 100 КВК);

5) збільшення строку відбування покарання для певних категорій засуджених при застосуванні умовно-дострокового звільнення від відбування покарання; амністії; помилуванні, т.ін. (ст. ст. 81-87 КК); ін. [23];

6) обов'язок для засудженого відшкодувати під час відбування покарання завдану для потерпілого шкоду [24].

Звичайно, що життя і здоров'я засудженого є найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України), проте очевидним є й інший факт: не менш цінними є ці об'єкти й для пересічних громадян, а тому держава на правовому рівні вимушена створювати такі умови відбування покарання, які б забезпечували суспільну безпеку для всіх оточуючих, включаючи засуджених осіб. Саме тому, враховуючи усі цивілізовані надбання з питань виконання покарань, Україна при прийнятті КВК у

2003 р. включила у цей систематизований закон ті правообмеження для засуджених, у тому числі й щодо лікування під час виконання покарань, які не завдають для них непередбачених страждань та є стримуючим елементом їх подальшої злочинної діяльності.

Іншого досі у зазначеній сфері суспільної діяльності жодна держава ще не унормувала та не реалізувала на практиці.

Виходячи з вищевикладеного, варто визнати, що запропоновані деякими авторами зміни і доповнення до чинного КВК України є хаотичними, безсистемними та такими, що можуть привести до тяжких наслідків для Української держави, позаяк їх прийняття Верховною Радою України знівелює зміст кримінального покарання, як такого, а також створить небезпечний прецедент для найбільш агресивно налаштованої частини населення, а також рецидивістів (причому, як тих, хто ще відбуває покарання, так і тих, у кого не знята і не погашена судимість у порядку ст. 88-91 КК).

Поряд з цим, варто зазначити, що, без сумніву, враховуючи взяті Україною зобов'язання при вступі у відповідні міжнародні організації [25], а також вимоги Закону України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [26] та інші рішення з цих питань [27], видозмінювати чинне кримінально-виконавче законодавство України потрібно. При цьому необхідно дотримуватись принаймні, декількох вимог і правил побудови правових норм, а саме:

- способи (форми) викладення норм права у статтях нормативно-правового акта (повну, відсильну, бланкетну і казуїстичну; абстрактну [6, с. 291-293];

- загальні принципи і функції правотворчості, зокрема принципу системності, тобто узгодження норм, які приймаються з іншими нормативно-правовими актами (у тому числі й статтями КВК) [6, с.295-297];

- особливості відповідних суспільних відносин, що підлягають правовому регулюванню, до яких відноситься й кримінально-виконавчі правовідносини [7, с. 138-140];

- компаративістичні засади формування правових норм, тобто порівняння їх змісту з міжнародно-правовими актами та практикою [22, с. 6-16];

- правові джерела функціонування Державної кримінально-виконавчої служби України [28] та їх аналогів за кордоном [22, с. 89-123];

- інші фактори та елементи правового регулювання, а також особливості юридичної техніки [6, с.488 - 515];

- можливості фінансування установ виконання покарань з Державного бюджету України (як свідчить практика, це тільки 40-45% від потреб щорічно), у тому числі на лікування засуджених (3-5% щорічно) [30, с. 298];

- вимоги ст. 3 Конституції України та міжнародно-правових актів з прав людини [29], відповідно до яких права і свободи людини (у даному випадку як засуджених, так і жертв злочинів, і в цілому суспільства) мають визначати зміст і спрямованість діяльності будь-якої держави.

Література:

1. Кримінально-виконавчий кодекс України: прийнятий 11 липня 2003 року //

- Відомості Верховної Ради України. – 2004. - №3-4. – Ст. 21.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (щодо гуманізації законодавства про попереднє ув'язнення та забезпечення конституційних прав і свобод осіб, взятих під варту, осіб, засуджених до позбавлення волі, а також засуджених, які перебувають на лікуванні в закладах охорони здоров'я за межами установ виконання покарань): проект Закону України, реєстр. № 2293 від 13.02.13 р., // http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=45758.
  3. Борисов В.І. Державна політика у сфері боротьби зі злочинністю та її напрямки // Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В.Я. Тацій – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2009. – Вип.100. – С. 305-312.
  4. Голина В.В. Преступность: многообразие понятий и предметная сущность явления // Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В.Я. Тацій – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2009. – Вип.100. – С. 324-336.
  5. Міжнародна поліцейська енциклопедія: У 10 т. / Відп. ред. Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, В.Я. Тацій, Ю.Р. Шемшученко. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – Т.1: Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології. – 1231 с.
  6. Скаун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. – Х.: Консум, 2001. – 656 с.
  7. Кримінально-виконавче право України: Підручник / О.М. Джужа, І.Г. Богатирьов, О.Г. Колб, В.В. Василевич та ін.; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О.М. Джужа. – К.: Атіка, 2010. – 752 с.
  8. Кримінальний кодекс України: прийнятий 05 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. - №25 – 26. – Ст. 131.
  9. Науково-практичний коментар до Кримінального Кодексу України. – 4-те вид. переробл. та доповн. / Відп. ред. С.С. Яценко. – К.: А.С.К., 2006. – 848 с.
  10. Науково-практичний коментар Кримінально-виконавчого кодексу України / А.П. Гель, О.Г. Колб, В.О. Корчинський [та ін.]; за заг. ред. А.Х. Степанюка. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 496 с.
  11. Кримінально-виконавчий кодекс України: Науково-практичний коментар / Степанюк А.Х., Яковець І.С.; за заг. ред. А.Х. Степанюка. – Х.: ТОВ «Одісей», 2005. – 560 с.
  12. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - №30. – Ст. 141.
  13. Колб О.Г., Пришко І.А. Деякі аспекти правового статусу засуджених до позбавлення волі // Вісник прокуратури. – 2012. – № 7 (133). – С. 24-30.
  14. Пришко І.А. Про деякі аспекти соціальної природи злочинної субкультури засуджених // Вісник прокуратури. – 2012. № 7 (133). – С. 88-93.
  15. Пирожков В.Ф. Кримінальна психологія. – М.: «Ось-89», 2013. – 704 с.
  16. Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України (станом на 1 травня 2012 року). – К.: ДПТс України, 2012. – 105 с.
  17. Аналіз стану здійснення судочинства судами загальної юрисдикції в 2011 р. (за даними судової статистики) // http://www.court.gov.ua/sudova_statystyka/oglyad.
  18. Конституція України: зі змінами. – Х.: Право, 2012. – 64 с.
  19. Хавронюк М.І. Сучасне загальноєвропейське кримінальне законодавство:

- проблеми гармонізації: Монографія. – К.: Істина, 2005. – 264 с.
20. Права людини і професійні стандарти для працівників пенітенціарної системи в документах міжнародних організацій. – К.: Сфера, 2002. – 293 с.
  21. Про практику призначення судами кримінального покарання: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2003 року № 7 // Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах (3-є вид., змін. і доп.). – К.: Видавничий дім «Скіф», 2008. – С. 365-377.
  22. Богатирьов І.Г., Копотун І.М., Ю Пузирьов М.Р. Порівняльне кримінально-виконавче право: навч. посібник / за заг. ред. І.Г. Богатирьова. – К.: Інститут кримінально-виконавчої служби, 2013. – 140 с.
  23. Яковець І.С. Умовно-дестрокове звільнення та заміна невідбутої частини покарання більш м'яким: Монографія. – К.: ТОВ «Мікропринт», 2012. – 212 с.
  24. Захист прав потерпілого від злочину в кримінально-виконавчому праві: Навчальний посібник В.В. Василевич, А.П. Гель, В.П. Захаров, І.С. Яковець та ін; за заг. ред. А.Х. Степанюка та О.Г. Колба. – Луцьк: ПП Іванюк В.П., 2010. – 176 с.
  25. Статут Ради Європи // Офіційний вісник України. – 2004. - № 26. – Ст. 1733.
  26. Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 № 1629-IV // Урядовий кур'єр. – 2004. – 20 квітня. – С. 2-3.
  27. Про План заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України, що впливають з її членства в Раді Європи: Затв. Указом Президента України від 20 січня 2006 року №39/2006 // Офіційний вісник України. – 2006. - №4. – Ст.143.
  28. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23 червня 2005 року // <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2713-15>.
  29. Права людини і професійні стандарти для працівників пенітенціарної системи в документах міжнародних організацій. – К.: Сфера, 2010. – 326 с.
  30. Карпачова Н.І. Стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні: Доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. – К.: Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, 2004. – С. 278-308

Венгрия Ю.В.

аспірант

Прикарпатського національного університету

ім. В. Стефаника (Івано-Франківськ),

Інститут міжнародних відносин

Київського національного університету ім. Т. Шевченка (Київ)

КОНЦЕПЦІЯ «*HABITUAL RESIDENCE*» У КОЛІЗІЙНОМУ РЕГУЛЮВАННІ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Колізійне регулювання договірних зобов'язань в державах-членах Європейського Союзу здійснюється на основі Розпорядження Європейського парламенту і Ради № 593/2008 про право, що підлягає застосуванню до договірних зобов'язань від 17 червня 2008 р. (Регламент «Рим I»).

В своїй основі Регламент «Рим I» містить принцип найбільш тісного зв'язку, який найкраще визначається тестом характерного виконання. Відповідний правовий документ визначає для більшості видів договорів те, що правом, яке має найбільш тісний зв'язок із договором є право держави, де сторони договору здійснюють виконання умов договору або право державо, де сторони мають своє місцезнаходження (*seat*) чи звичайне місце проживання (*habitual residence*).

В ст. 19 Регламенту «Рим I» *habitual residence* є основним територіальним об'єднуючим фактором. Зокрема, п. 1 ст. 19 Регламенту «Рим I» говорить, що під звичайним місцем проживання товариства, корпоративних чи некорпоративних осіб (асоціацій чи юридичних осіб) є місцезнаходження їхньої центральної адміністрації. А звичайним місцем проживання фізичної особи, яка здійснює свою підприємницьку діяльність, є основне місце здійснення нею підприємницької діяльності.

Використання категорії *habitual residence* для визначення місцезнаходження юридичної особи є некоректним та потребує розуміння не як «звичайне місце проживання юридичної особи, товариства, тощо», а як «місцезнаходження юридичної особи, товариства тощо». Регламент «Рим I» використовує *habitual residence* для позначення місцезнаходження чи проживання обох: як і фізичних, так і юридичних осіб. І, на відміну від фізичних осіб, юридичні особи не проживають, а здійснюють ту чи іншу діяльність на певній території (тобто, доцільнішим було б використання терміну «*seat*»). До прикладу, в п. 1(а) ст. 60 Розпорядження № 44/2001 Європейського парламенту і Ради про юрисдикцію, визнання та виконання рішень в цивільній та комерційній сферах від 22 грудня 2000 р. (Регламент «Брюссель I») згадується термін «статутне місце» юридичної особи (*statutory seat*), яке є альтернативним до категорій «центральна адміністрація» чи «місце здійснення підприємницької діяльності» [2].

П. (39) преамбули Регламенту «Рим I» дає пояснення, чому термін «*habitual residence*» використовується як і для фізичних, так і для юридичних осіб: «Правова визначеність потребує, щоб було встановлено чітко визначене «звичайне місце проживання», зокрема, для товариств, корпоративних чи некорпоративних осіб

(асоціації чи юридичних осіб). На відміну від п. 1(а) ст. 60 Регламенту «Брюссель I», яка визначає три критерії, дана колізійна норма повинна обмежуватися одним критерієм; в іншому разі сторонам стало б неможливо передбачити право, яке підлягало б застосуванню до їхньої ситуації».

Так, згідно з п. 1(а) Регламенту «Брюссель I» *domicile* товариства, корпоративної чи некорпоративної особи (асоціації чи юридичної особи) є місце, де відповідна організація має свою юридичну адресу або центральну адміністрацію, або основне місце здійснення своєї діяльності. На відміну від Регламенту «Брюссель I», Регламент «Рим I» замість терміна «*domicile*» (доміциль – офіційне місце проживання чи місцезнаходження) використовує поняття «звичайне місце проживання» (франц. *residence habituelle*; англ. *habitual residence*; нім. *gewohnlicher Aufenthalt*). Дану термінологію було реформовано у відповідності до п. 1 ст. 23 Регламенту «Рим II».

Незважаючи на це, ми вважаємо, що для позначення різниці між місцезнаходженням юридичної особи та місцем проживання фізичної особи доцільніше використовувати у словесній формі саме термін «місцезнаходження» (*seat*) – для юридичної особи та термін місце звичайного проживання (*habitual residence*) – для фізичної особи.

Отже, *habitual residence* юридичних осіб повинно бути місце центральної адміністрації. Концепція «центральної адміністрації» повинна відрізнятися від категорій «основне місце здійснення діяльності» та «юридична адреса особи», оскільки останні дві категорії не відповідають меті Регламенту «Рим I», який вміщує в собі лише термін «центральної адміністрації». Нажаль, ні в положеннях Регламенту, ні в тексті преамбули Регламенту «Рим I» не можливо знайти визначення поняття «центральної адміністрації». Однак, в п. (13) преамбули Розпорядження Європейського парламенту і Ради (ЄС) № 1346/2000 щодо процедури банкрутства (Регламент банкрутства 2000 р.) [3] можна віднайти положення, яке говорить про те, що здійснення процедури відновлення платоспроможності боржника повинно відповідати місцю, де боржник здійснює управління своїми інтересами на постійній основі [4]. А значить, ми можемо зробити висновок, що під місцем центральної адміністрації слід розуміти місце здійснення юридичною особою на постійній основі своєї основної підприємницької діяльності, ведення всіх справ та здійснення управління майном товариства, корпоративної або некорпоративної особи (асоціації чи юридичної особи) чи інших юридичних осіб різних організаційно-правових форм тощо (*авт.*).

Варта зазначити, що Регламент «Рим I» не дає загального розуміння концепції «звичайного місця проживання» фізичної особи, а лише спеціальне правило для тих договорів, які укладаються фізичними особами в процесі здійснення ними своєї підприємницької діяльності. В даному випадку, звичайним місцем проживання фізичної особи повинно бути місце здійснення нею своєї підприємницької діяльності на постійній основі (*авт.*).

На нашу думку, основною причиною, що відрізняє визначення звичайного місця проживання фізичної особи від юридичної особи (як зазначено в п. 1 ст. 19 Регламенту «Рим I») є те, що до фізичної особи неможливо застосувати категорію «центральної адміністрації». Тому і використовується *habitual residence*. Але, слушною на наш погляд є думка про те, що у використанні значення *habitual residence* для фізичної

особи є саме позначення місця здійснення нею своєї підприємницької діяльності, а не звичного місця проживання. До прикладу, якщо договір укладений в приватних справах фізичною особою, *habitual residence* повинен бути врегульований правом держави місця проживання цієї фізичної особи. Таке правило було б доцільним у таких випадках, як, наприклад, коли фізична особа, яка укладає договір в приватних справах, проживає в Швеції, але здійснює свою підприємницьку діяльність в Латвії. В такому випадку до договору буде застосовуватися право Швеції.

Відповідно до п. 2 ст. 19 Регламенту «Рим I» у випадку, коли договір є укладений в процесі діяльності філії, представництва чи іншої будь-якої установи (підрозділи організації, які не володіють самостійною правосуб'єктністю, тобто не мають статусу юридичної особи) або коли згідно договору зобов'язання підлягає виконанню цією філією, представництвом чи іншою будь-якою установою, то в якості звичайного місця проживання визнається місцезнаходження цієї філії, представництва чи іншої будь-якої установи (підрозділи організації, які не володіють самостійною правосуб'єктністю, тобто не мають статусу юридичної особи). Дане положення є суперечливим з тієї т.з., коли договір укладається між філією і представництвом різних юридичних осіб, однак укладення було здійснено в державі місцезнаходження філії, а виконання відбулося в державі місцезнаходження представництва. Відповідь на це питання розробники Регламенту «Рим I» вирішили помістити в п. 3 ст. 19 Регламенту «Рим I»: «З метою визначення звичайного місця проживання, відповідним моментом в часі повинен бути час укладення договору».

Тобто, фактично звичайне місце проживання визначається на момент укладення договору. Навіть у випадку, коли особи змінили своє звичайне місце проживання, це не впливає на визначення права, що підлягатиме застосуванню до договірному зобов'язання, оскільки за ним закріпиться саме право тієї держави, де було укладено договір, незалежно від зміни місцезнаходження сторін договору.

Література:

1. Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I) // Official Journal of European Union. – L 177 du 4.7.2008. – Pp. 6-16.
2. Regulation (EC) No 44/2001 of the Council of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (Brussels I) // Official Journal of European Union. – L 12/1 du 16.1.2001.
3. Council Regulation (EC) No. 1346/2000 on Insolvency proceedings (Insolvency Regulation) // Official Journal of the European Communities. – L 160 du 30.6.2000. – P. 2.
4. Norley N., East R., The EC Insolvency Regulation: three years on / N. Norley, R. East // PLC Cross-border Restructuring and Insolvency Handbook 2005/06. – P. 9.

Довбиш Микита Олегович

Одеський національний морський університет,
студент четвертого курсу юридичного факультету

НЕДОЛКИ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Дослідженню митного законодавства присвячено велику кількість наукової літератури, адже аналіз наукових праць вказує на те, що нині немає єдиної точки зору щодо поняття митного законодавства та його місця у правовій системі.

Галузь митної справи має велику кількість законодавчих джерел, а саме: Конституція, Закони України, міжнародно-правові акти, Укази Президента, постанови Кабінету Міністрів України, акти державної митної служби України, спільні акти з різними міністерствами і відомствами а також акти інших міністерств і відомств.

Слід відмітити, що основні положення Закону „Про митну справу в Україні” висвітлені у Митному кодексі України, Законах „Про єдиний митний тариф” та „Про зовнішньоекономічну діяльність”. При цьому, Митний кодекс забезпечує регулювання митних процедур та діяльності митних органів, Закон „Про єдиний митний тариф” відображає основні положення тарифного регулювання, а Закон „Про зовнішньоекономічну діяльність” визначає права і обов’язки суб’єктів зовнішньоекономічних відносин та повноваження держави і її органів щодо регулювання таких відносин.

Діючий Митний кодекс визначає принципи організації та здійснення митної справи в Україні, регулює економічні, організаційні, правові аспекти діяльності державної митної служби України з метою створення умов для формування економіки та зростання активності зовнішньоекономічної діяльності [1].

Не менш важливим законодавчим актом є Закон України „Про єдиний митний тариф”, який створив нормативну базу для регулювання питань щодо обкладення спеціальним податком – митом товарів і транспортних засобів які переміщуються через митний кордон України.

Закон України „Про зовнішньоекономічну діяльність” регулює питання

Актуальні проблеми в сучасній науці

щодо правового статусу, права та обов'язки фізичних та юридичних осіб – суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, порядку їх реєстрації і ліцензування, встановлює правові основи регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Також існує велика кількість законних та підзаконних актів, які регулюють окремі види суспільних відносин в сфері митного права. До них слід віднести Закон України „про режим іноземного інвестування” або законодавчі акти щодо окремих видів товарів „Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції”, „Про карантин рослин”, „Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей”, „Про лікарські засоби”; декрети Кабінету Міністрів України „Про стандартизацію і сертифікацію”, „Про державне мито”; Накази державної митної служби України „Про видачу ліцензії на впровадження посередницької діяльності митного перевізника”, „Про видачу та скасування ліцензії на право відкриття та експлуатації митного ліцензійного складу”; Укази президії Верховної ради України „Про захист іноземних інвестицій на Україні”; Постанови Верховної ради України „Про проект Закону України про недопущення впливу з України валютних та інших майнових цінностей”.

Аналіз чинного законодавства України дає підстави твердити, що до предмета правового регулювання митних правовідносин належать норми адміністративного (сукупність суспільних відносин, що виникають у процесі організації та проходженні державної служби у митних органах, організації та здійсненні митного контролю, встановленні порядку митного оформлення, запровадженні митних режимів щодо товарів і транспортних засобів, які переміщуються через митний кордон, ведення митної статистики і товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності, адміністративні правопорушення у галузі митної справи, врегульовуються адміністративно-правовими нормами), фінансового (п. 1.2 ст. 1, пп. 41.1.2 п. 41.1 ст. 41 Податкового кодексу України, ч. 2 ст. 11, ч. 2 ст. 24 Митного кодексу України, ст. 22 Бюджетного кодексу України), кримінального (ст. 391 Митного кодексу України), кримінально-процесуального (п. 4 ст. 101 Кримінально-процесуального кодексу України), цивільного (статті 255-258 Митного кодексу України), трудового (розділ XX Митного кодексу України) та міжнародного (ч. 2 ст. 3, глава 5 розділу I, глава 21 розділу V Митного кодексу України) права.

Враховуючи викладене, вважаємо, що до предмета правового регулювання митних правовідносин належать норми адміністративного, фінансового, кримінального, кримінально-процесуального, трудового, цивільного та міжнародного права. Звідси випливає, що суспільні відносини, пов'язані з переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон України, регулюються сукупністю правових норм різної галузевої належності.[4].

У зв'язку з цим погодитися з ученими, які вказують на існування такого правового утворення, як митне право, не є можливим. Це пояснюється наступним.

Загальновідомо, що система права — це об'єктивно зумовлена системою суспільних відносин внутрішня структура права, яка складається з взаємозалежних норм, логічно розподілених за галузями, підгалузями та інститутами [7, с. 239]. Галузь права — це відокремлена сукупність юридичних норм, інститутів, що регулюють однорідні суспільні відносини. Вона відображає більш високий рівень системоутворюючих зв'язків, які характеризуються певною цілісністю, автономністю

[6, с.176]. Критеріями поділу права на галузі та інститути виступають предмет і метод правового регулювання.

Предметом правового регулювання є різноманітні суспільні відносини, які об'єктивно, за своєю природою можуть піддаватися нормативно-організаційному впливу і в існуючих умовах вимагають такого впливу, який здійснюється за допомогою юридичних норм і всіх інших юридичних засобів, що утворюють механізм правового регулювання [9, 338]. Іншими словами, предмет правового регулювання вказує, на яку групу суспільних відносин спрямований вплив норм права (відповідає на запитання «що?»). У галузі митної справи такі відносини функціонують при переміщенні через кордон товарів і транспортних засобів. У літературі цей факт не заперечується. Приєднуючись до викладених трактувань, вважаємо, що предметом митного регулювання виступають суспільні відносини, що складаються у процесі або з приводу переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон. Найбільш вдало це формулювання коментує О. Бакаєва, яка зазначає, що вживання словосполучення «у процесі або з приводу» означає, що митні відносини можуть бути як пов'язані з ввезенням-вивезенням товарів безпосередньо (наприклад експорт вантажу), так і побічно опосередковані таким переміщенням (наприклад діяльність всередині країни митного перевізника). Особливість тут полягає в тому, що суб'єкт або вже перемістив вантаж через кордон, або переміщує його в даний час, або має намір на здійснення експорту- імпорту, або іншим чином може бути пов'язаний з таким переміщенням (наприклад, митна ревізія проводиться щодо осіб, які не є суб'єктами ЗЕД, але здійснюють торгівлю ввезеними товарами) [3, с. 24]. Отже, всі відносини, що виникають із самого факту переміщення, належать до предмета митного регулювання. Однак юридична природа їх різна. Предмет митних правовідносин становлять відносини адміністративного, фінансового, цивільного, кримінального, кримінально-процесуального та міжнародного характеру. Все це зумовлюється комплексністю галузі митного законодавства. При цьому різноманітний правовий матеріал об'єднується в галузі митного законодавства за предметною ознакою, яка виражається у переміщенні товарів і транспортних засобів через митний кордон.

У свою чергу, метод правового регулювання — це сукупність прийомів і засобів правового впливу на суспільні відносини (відповідає на запитання «як?»). Він несе основне навантаження в динаміці, «роботі» права, показує, як регулюються суспільні відносини, якими прийомами та у які способи [7, с.241]. Загальними є два методи правового регулювання: імперативний — суворо обов'язковий, побудований на засадах влади і підпорядкування, на відносинах субординації (метод «вертикалі»); диспозитивний — автономний, побудований на засадах автономії, юридичної рівності суб'єктів, угоди сторін, їхньої неспівпадгності між собою (метод «горизонталі») [7, с. 241]. Митним правовідносинам властиві обидва методи правового регулювання, оскільки ці відносини врегульовуються нормами таких галузей права, як адміністративне, фінансове, цивільне та ін. Імперативний метод проявляється у формулюванні більшості норм Митного кодексу України. Застосування таких конструкцій, як «зобов'язані подавати», «допускається тільки з дозволу керівника або заступника керівника відповідного митного органу», «митні органи мають право вимагати від осіб» саме і є ілюстрацією реалізації імперативного методу

Актуальні проблеми в сучасній науці

правового регулювання [4,с.207]. Диспозитивний метод теж відіграє важливу роль у митних відносинах. Насамперед, це стосується відносин, пов'язаних з діяльністю митного перевізника та брокера, можливості обирати вид митного режиму, форму декларування тощо [4, с.208]. Звідси випливає, що предмет і метод правового регулювання митних відносин різний. З цього приводу О. Кірімова зазначає, що кожній окремій галузі притаманна своя функція, свій режим правового регулювання. Одна і та сама норма не може одночасно регулювати два різні види суспільних відносин і містити два різних методи правового регулювання. Саме тому один і той самий припис не може бути одночасно включено у дві різні галузі права. Особливістю системи права є те, що галузі, які входять до її складу, будучи взаємопов'язаними, не дублюють, а навпаки, взаємно виключають одна одну. Відсутність взаємозв'язку між предметом і методом правового регулювання у митних відносинах (різнорідний характер) вказує на те, що про існування такої галузі права, як митне, не може бути мови.

Верховною Радою України 3 листопада 2011 року вдругому читанні та в цілому було прийнято Закон України “Про внесення змін до Митного кодексу України та інших законодавчих актів України” [5]. Проводячи загальну оцінку нової редакції Митного кодексу України саме з питань охоплення правового регулювання митних відносин слід сказати наступне. Прийняття нової редакції Митного кодексу України є, безумовно, кроком уперед у нормативному забезпеченні митних відносин, уніфікації процесу проходження митних формальностей та адаптації правового поля до європейських стандартів. Так, позитивними аспектами кодексу слід відзначити запровадження “інституту уповноваженого економічного оператора”, нормативне забезпечення використання інформаційних технологій у митній діяльності, запровадження компромісу в митній справі, суттєве спрощення процедур проходження митних формальностей та ін. Важливим є саме охоплення правовим забезпеченням значного масиву митних відносин, які не були врегульовані Митним кодексом України 2002 року, та урахування перспективних напрямів митної регламентації.

Однак поряд із позитивними моментами слід назвати і суттєві недоліки нової редакції Митного кодексу України, серед яких: порушення правил законодавчої техніки та правил систематизації законодавства, наявність логічних та стилістичних помилок, відсутність єдності термінології як з національним, так і міжнародним законодавством, наявність значної кількості відсильних норм у тексті документа.

А. В. Мазур зазначає: “невдале означення або неточне вживання термінів, допущення суперечливих положень в законодавстві, зокрема митному, породжують зволікання, помилки й непорозуміння в юридичній практиці, у тому числі в судочинстві, заважають ефективному реформуванню всіх сфер державного і суспільного життя, ускладнюють процес удосконалення чинного законодавства. З іншого боку, примітивізація законотворення призводить до появи нормативних актів нетривалої дії, що більшою мірою породжують, а не вирішують проблеми суспільної комунікації” [2,с. 33].

Але поряд із недосконалою юридичною технікою, слід відмітити і ряд суттєвих недоліків у сфері правового забезпечення митних відносин у новій редакції Митного кодексу України. Так, наприклад, частиною 3 статті 416. (“Митний брокер”)

передбачено, що “митний брокер має право декларувати товари, якщо загальна сума митних платежів, які підлягають сплаті за всіма поданими ним митними деклараціями, оформлення яких не завершено, не перевищує страхової суми за чинним договором страхування митної брокерської діяльності або розміру діючої фінансової гарантії виконання зобов’язань митного брокера.”

А частиною 3 статті 408 (“Особливі умови отримання дозволів”) визначається: “необхідною умовою для отримання дозволу на здійснення митної брокерської діяльності є наявність у підприємства договору страхування або фінансової гарантії виконання зобов’язань митного брокера на користь державного бюджету. Розмір страхової суми або фінансової гарантії не може бути меншим 300 000 євро. Страхування або фінансова гарантія виконання зобов’язань митного брокера застосовуються виключно для покриття ризиків діяльності митного брокера і не можуть бути використані в інших випадках забезпечення зобов’язань, передбачених цим Кодексом” [1]. Вищезазначені норми не тільки суттєво погіршують існуючий порядок отримання дозволу на провадження діяльності митного брокера, але і створюють передумови для закриття посередницького бізнесу та переходу в тінь значної чисельності підприємців, які надають митні послуги.

Недоречність запровадження цієї норми обумовлюється вимогою законодавця сплатити всі митні платежі на день початку митного оформлення. Так, “при ввезенні товарів на митну територію України суми митних платежів, нараховані митним органом, підлягають сплаті до державного бюджету платником податків до або на день подання митному органу митної декларації для митного оформлення, за винятком випадків, коли відповідно до цього Кодексу товари ввозяться на митну територію України зі звільненням від оподаткування митними платежами” (Стаття 297 “Строки сплати (виконання обов’язку по сплаті) митних платежів”) [1].

Ще одним недоліком нової редакції Митного кодексу України є відсутність ефективного правового поля для створення транзитної привабливості України. Так, нелогічним є виключення із заходів гарантування доставки вантажу митного перевізника, а також закріплення норми обов’язкового надання митним органам забезпечення сплати митних платежів “при ввезенні підакцизних товарів на митну територію України та при переміщенні товарів цією територією прохідним та внутрішнім транзитом” (ч.2 статті 305 “Загальні положення щодо забезпечення зобов’язань перед митними органами”) [1].

Необхідно зробити наголос на не зовсім демократичній, з нашого погляду, нормі МК України, а саме статей 57 і 67 МК України [1], якими закріплено, що особистому огляду не підлягають Президент України, Голова Верховної Ради України, народні депутати України, Прем’єр-міністр України, Перший віце-прем’єр-міністр України, Голова та судді Верховного Суду України, Голова та судді Конституційного Суду України, Міністр закордонних справ України, Генеральний прокурор України та члени їхніх сімей, які прямують разом з ними, а їх ручна поклажа й супроводжуваний багаж не підлягає митному огляду. Звичайно, перелічені державні діячі мають підстави для звільнення їх від митного й особистого огляду, але не зрозуміло, чому члени їх сімей також користуються цими перевагами. Адже за ст. 24 Конституції України усі громадяни мають рівні конституційні права і свободи і всі рівні перед законом, тому не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору

шкіри, політичних, релігійних чи інших переконань, статі, етнічного й соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Ураховуючи вищевикладене, пропонуємо виключити членів сімей зазначених осіб з переліку тих, хто користується пільгами щодо звільнення від особистого й митного огляду.

Тому необхідно проводити подальшу роботу по удосконаленню правового забезпечення митних відносин.

Література

1. Митний кодекс України.// Відомості Верховної Ради України. №44-45, №46-47,№48,ст.552.
2. Мазур А.В. Основний кодифікований акт у галузі митної справи.//Митна справа.-2010.-№6.с.32-38.
3. Настюк В.Я.Адміністративно-правові проблеми законодавчого регулювання митної справи.- X.;2005.-430с.
4. Оніщук Ю. Проблеми митного законодавства.// Право України.-2011.- №9-с.206-214.
5. Проект Закону про внесення змін до Митного кодексу України та інших законодавчих актів України (нова редакція) за номером 8130 зареєстрований у 18.02.2011 року у Верховній раді України. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
6. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підруч. / пер. з рос. — X., 2006. — 656 с.
7. Теория государства и права : учеб. для вузов / отв. ред. д-р юрид. наук, проф. В. Д. Перевалов. — 3-е изд., перераб. и доп. — М., 2006. — 496 с.

Стригин Кирилл Андреевич

Студент 3-го курса направления подготовки «Правоведение»
Севастопольского Экономико-Гуманитарного Института Таврического
Национального Университета имени В. И. Вернадского

НЕОБХОДИМОЕ УСИЛЕНИЕ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ПРЕСТУПЛЕНИЯ В СФЕРЕ НЕЗАКОННОГО ОБОРОТА НАРКОТИКОВ

В Украине уровень наркотизации населения стремительно повышается. По данным Украинского медицинского и мониторингового центра по алкоголю и наркотикам МОЗ Украины количество только инъекционных наркоманов достигает 278150-387000 человек. (Данные на 2011 год). При этом многие считают эти цифры сильно заниженными. Общее количество наркоманов в Украине может достигать двух миллионов, поскольку большинство из них не состоит на учете. Впрочем, в некоторых источниках указывается на то, что уже в 1998 году общее число наркоманов (не только инъекционных) достигало 4 миллионов человек. Каждый год количество наркоманов увеличивается минимум на 8 процентов. Каждый наркоман привлекает к употреблению наркотиков от 5 до 15 человек. Все это приводит к довольно тяжким последствиям для Украины. Большинство наркоманов являются молодыми людьми. То есть, примерно из 25 миллионов работоспособного населения – два миллиона (или около 4-ех миллионов) наркоманы, которые нигде не работают. Большой проблемой является то, что их количество неуклонно растет [1].

Наркотизация населения может поставить под вопрос само существование государства. В качестве примера можно привести Опиумные войны в Китае. (1839-1842 и 1858-1860). С 18 века английские торговцы ввозили в Китай тонны опиума, что приносило им колоссальные прибыли. За 1795—1838 в Китай было ввезено 27 тыс. тонн опиума. Это привело к серьезным последствиям для Китая. Жители целых деревень становились опиумными наркоманами. Стремительно упал уровень жизни населения, приостановилась работа инфраструктуры. Большое количество чиновников так же стало употреблять опиум. Общее число наркоманов достигало по разным оценкам от 4 до 14 миллионов. Китайское правительство стало довольно жестко бороться с торговлей опиумом. Торговля опиумом была запрещена, а за его употребление полагалось сто палочных ударов. Китайское правительство на этом не остановилось и конфисковало у англичан более миллиона тонн опиума, который был уничтожен. В ответ Британская империя объявила войну Китаю, закончившуюся поражением последнего (1840 -1842 год). С 1856 года началась вторая Опиумная война, также закончившаяся поражением Китая в 1864 году. В результате количество наркоманов с 1842 года по 1881 год возросло до 120 миллионов. А население сократилось с 416 118 200 до 369 183 000 человек. То есть за 39 лет население Китая сократилось почти на 47 миллионов. Это чуть больше всего населения Украины. Но Китаю удалось справиться с катастрофическим положением в стране, связанным с наркотиками. С 1949 года по 1970 год китайское правительство одними жесткими мерами смогло уменьшить количество наркозависимых в стране. Полная ликвидация

наркобизнеса, конечно, не произошла, но наркотики больше не угрожают самому существованию КНР, и в настоящий момент численность китайцев превышает миллиард [4, с.9].

Если во время не принять жестких мер, то подобная ситуация может ждать и нашу страну. Хотя и через более значительный период времени, чем в Китае. Согласно данным Украинского медицинского и мониторингового центра по алкоголю и наркотикам МОЗ Украины (Срез наркотической ситуации в Украине на 2012 год по данным 2011 года) количество человек, умерших от наркотиков превышает 10 тысяч человек в год. Но точные данные предоставить довольно трудно, поэтому это число может быть, намного выше. Кроме того не следует забывать, что население Украины сокращается не только от наркотиков, но и от алкоголизации населения, а так же от употребления сигарет [1]

Вторая проблема наркотизации населения состоит в росте преступности. Поскольку стоимость наркотиков довольно высока, то в день наркоману необходимо потратить на них около 300 грн. Иными словами в месяц он должен потратить только на наркотики больше 8 тысяч грн. Эти деньги можно добыть только преступным путем – кражами, грабежами, разбойными нападениями. Ежегодно тысячи преступлений, корыстно-насильственной направленности, в Украине совершаются наркозависимыми. Кроме того множество преступлений совершаются в сфере оборота наркотических средств, психотропных веществ и прекурсоров. По данным МВД в 2011 году таких преступлений было зарегистрировано больше 53 тысяч. А количество лиц, отбывающих наказание за преступления, связанные с незаконным оборотом наркотиков превышает 21 тысячу [1,5].

С наркотизацией населения необходимо жестко бороться, и правительство действительно ужесточает наказание за некоторые преступления, связанные с незаконным оборотом наркотиков. Но на деле практически никакого ужесточения наказания не наблюдается. Например, 6 октября 2011 года вступил в силу Закон Украины «О внесении изменений в Кодекс Украины об административных правонарушениях и Уголовный кодекс Украины относительно усиления ответственности за незаконный оборот наркотических средств, психотропных веществ и прекурсоров, ядовитых или сильнодействующих веществ или ядовитых или сильнодействующих лекарственных средств и одурманивающих средств». В этом законе в некоторые статьи Административного и Уголовного кодексов вносятся изменения относительно наказаний за незаконный оборот наркотических средств. Но эти изменения довольно незначительны. К примеру, в статье 307 Уголовного кодекса (Незаконное производство, изготовление, приобретение, хранение, перевозка, пересылка или сбыт наркотических средств, психотропных веществ и их аналогов) производятся следующие изменения: в абзаце втором части первой слова «от трех до восьми» заменить словами «от четырех до восьми»; в абзаце втором части второй слова «от пяти до десяти» заменить словами «от шести до десяти»; в абзаце втором части третьей слова «от восьми до двенадцати» заменить словами «от девяти до двенадцати». То есть усиления наказания происходит всего на один год лишения свободы. Другие изменения аналогичны. Кроме того в последнее время слышны призывы декриминализировать статьи Уголовного кодекса, предусматривающие наказания за хранение наркотиков для собственного употребления [2,3].

С моей точки зрения нужны в пять раз более жесткие меры для борьбы с наркоманией. Следует усилить уголовную ответственность за преступления совершаемых в сфере незаконного оборота наркотиков. За уголовные преступления в сфере незаконного оборота наркотиков минимальное наказание должно достигать восьми лет лишения свободы. Например, в статье 307 Уголовного кодекса в абзаце втором части первой слова «от четырех до восьми» заменить словами «от восьми до двенадцати»; в абзаце втором части второй слова «от шести до десяти» заменить словами «от десяти до пятнадцати». В абзаце втором части третьей слова «от девяти до двенадцати» заменить пожизненным лишением свободы. В статье 314 УК (Незаконное введение в организм наркотических средств, психотропных веществ или их аналогов) уголовная ответственность должна наступать только в виде пожизненного лишения свободы. Большим упущением украинского законодателя является то, что УК предусматривает наказание за употребление наркотиков только в том случае, если оно совершено в публичном месте или группой лиц. (Статья 316 УК - Незаконное публичное употребление наркотических средств). Уголовный Кодекс должен предусматривать наказание и за личное употребление наркотиков, где бы эти действия не совершались. Для лиц, которые привлекаются первый раз за личное употребление наркотиков и их аналогов, достаточно шести месяцев общественных работ. Действия, совершаемые повторно или группой лиц должны наказываться уже исправительными работами на срок до 3 лет. А также принудительным помещением в лечебное заведение с целью лечения от наркомании. Если те же действия совершены лицом в третий раз, то на него должно налагаться уголовная ответственность в виде лишения свободы на срок от четырех до восьми лет.

Также, необходимо и усиление административной ответственности. Особое внимание необходимо уделить мерам по обеспечению охраны посевов снотворного мака или конопли. В статье 106 – 1 Кодекса Украины об административных правонарушениях (Непринятие мер по обеспечению охраны посевов снотворного мака или конопли, мест их хранения и переработки) в абзаце втором части первой слова «от тридцати до семидесяти необлагаемых минимумов доходов граждан» заменить словами «от пятидесяти до восьмидесяти необлагаемых минимумов доходов граждан». В абзаце втором части второй слова «влечет наложение штрафа на граждан от десяти до тридцати необлагаемых минимумов доходов граждан, а на должностных лиц - от тридцати до семидесяти необлагаемых минимумов доходов граждан» заменить словами «влечет наложение штрафа на граждан от пятнадцати до тридцати необлагаемых минимумов доходов граждан, а на должностных лиц - от пятидесяти до восьмидесяти необлагаемых минимумов доходов граждан». Усилить административную ответственность нужно и за незаконное выращивание и снотворного мака или конопли, (статья 106 – 1 Кодекса Украины об административных правонарушениях). В данной статье слова «от восемнадцати до ста необлагаемых минимумов доходов граждан». Заменить словами «от тридцати до ста необлагаемых минимумов доходов граждан». Согласно нашему законодательству, если количество растений достигает десяти, то это уже не административная, а уголовная ответственность. Нужно уменьшить количество растений для привлечения к уголовной ответственности до шести. Иными словами внести изменения в 310 статью Уголовного кодекса(посев или выращивание снотворного мака или конопли)

[6].

Необходимо внести изменения в Закон Украины «О мерах противодействия незаконному обороту наркотических средств, психотропных веществ и прекурсоров и злоупотреблению ими». В статье 9 данного закона говорится о том, что если в учреждении массового пребывания граждан установлены факты систематического или массового употребления или сбыта наркотических средств и их аналогов и если должностные лица таких заведений не принимают надлежащих мер по предотвращению подобного (после официального предупреждения правоохранительными органами), то деятельность таких заведений может быть приостановлена на установленный судом срок. В эту статью необходимо внести большие изменения. В случаях, когда после официального предупреждения правоохранительными органами должностные лица таких заведений не принимают надлежащих мер по предотвращению подобного, необходимо навсегда остановить действия таких заведений с наложением на их владельцев административной или уголовной ответственности в виде штрафа или лишения свободы [7].

Некоторые найдут эти меры слишком жесткими, но с моей точки зрения они наоборот слишком мягкие. Но и они способны затормозить наркотизацию населения. Единственным возможным способом покончить с таким большим количеством наркозависимых в Украине является усиление уголовной ответственности против лиц, распространяющих наркотики среди населения. Самым приемлемым для них наказанием может быть только пожизненное лишение свободы с конфискацией имущества. Следует подумать не только о себе, но и о своих детях, которые уже со школы подвергается опасности стать наркозависимыми.

Источники:

1. Український медичний та моніторинговий центр з алкоголю та наркотиків МОЗ України/ [Електронний ресурс] – 2011. Режим доступу: <http://www.damonitoring.net.ua/>.
2. Закон України № 3826-17 от 06.10.2011 « Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо посилення в відповідальності за незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів і одурманюючих засобів» // Офіційний вісник України від 10.08.2012 р.- № 58.-ст. 2316.
3. Уголовный кодекс Украины № 2341-III от 05.04.2001// Відомості Верховної Ради України від 29.06.2001 2001 р. - № 25. – ст. 131.
4. Бутаков А.М. Опийные войны. Обзор войн европейцев против Китая в 1840-1842, 1856-1858, 1859 и 1860 годах./ А. М. Бутаков, А. Е. Тизенгаузен.-М.:АСТ, 2002. – 400 с.
5. Министерство Внутренних дел Украины/ [Електронний ресурс] – 2011. Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/index>.
6. Кодекс Украины об административных правонарушениях № 8073-х от 07.12.1984// Відомості Верховної Ради УССР від 18.12.1984 р. -№ 51 ст. 1122.
7. Закон Украины № 62/95-ВР от 09.06.2013« Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» // Відомості Верховної Ради України від 07.03.1995 р.- №10, ст. 62.

ЕТАПНІСТЬ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПРО УМИСНЕ ВБИВСТВО, ВЧИНЕНЕ В СТАНІ СИЛЬНОГО ДУШЕВНОГО ХВИЛЮВАННЯ

З етимологічної точки зору поняття «етап» (від франц. *etape* - перехід, перегін) означає місце зупинки [1, с.523]. Кримінально-процесуальний закон в структурі досудового розслідування злочину не виділяє будь-яких етапів. Акцент робиться на процесуальних рішеннях та процесуальних діях (повідомленні особі про підозру, застосуванні до особи заходів забезпечення кримінального провадження, обрання особі запобіжного заходу тощо). Але в криміналістичній методиці процес розслідування злочину розглядається перш за все як система внутрішньо взаємопов'язаних та скоординованих процесуальних дій, спрямованих на збирання, виявлення, фіксацію, та використання доказів. На певних проміжках розслідування кримінального провадження в залежності від умов і тактичних завдань, що вирішуються, можуть бути виділені підсистеми дій слідчого, прокурора, оперативних підрозділів. Саме для цього в криміналістичній методиці використовується періодизація процесу досудового розслідування з виділенням певних етапів. Однак етапи розслідування, на наш погляд, не можуть розглядатися відокремлено від процесуальних дій та рішень у кримінальному провадженні.

Етап розслідування - це певний проміжний пункт в процесі розслідування злочину, який характеризує стан слідства з точки зору повноти вирішення його завдань і визначається прийнятими процесуальними рішеннями у кримінальному провадженні.

Перші спроби періодизації розслідування в радянській криміналістиці очевидно пов'язані з використанням понять невідкладних і початкових («первоначальных») слідчих дій, що зустрічаються в роботах С.А.Голунського. Ці терміни він використовував як синоніми і вважав, що з проведення початкових (невідкладних) слідчих дій починається розслідування [2, с.103]. Означена термінологія одержала підтримку серед науковців і стала використовуватись в криміналістичній літературі. Поява поняття початкових (невідкладних) слідчих дій знаменувало фактичне розподілення розслідування на два самостійні етапи: початковий і наступний («последующий»).

Найбільш визначено і послідовно сформулював свою позицію відносно змісту етапів розслідування Р.С. Белкін в 1959 р., що було результатом узагальненого осмислення проблеми на той час. На його думку, на початковому етапі розслідування, шляхом проведення слідчих дій та оперативних заходів, вирішуються наступні завдання:

1) орієнтування особи, що веде розслідування, в обставинах події, яку належить розслідувати; визначення фактів, що підлягають дослідженню

Актуальні проблеми в сучасній науці

у кримінальному провадженні; одержання вихідних даних для розгорнутого планування розслідування;

2) збирання та фіксація всіх можливих доказів, які в протилежному випадку з часом можуть бути втрачені;

3) встановлення, розшук та затримання «по гарячих слідах».

Зміст наступного етапу розслідування був визначений Р.С. Белкіним лише в загальному вигляді - як етап, на котрому вирішується проблема подальшого збирання доказів, їх перевірки та оцінки. Це завдання вирішується з допомогою інших, окрім початкових, слідчих дій. Звертає на себе увагу те, що згаданий автор також використовував поняття початкових і невідкладних слідчих дій як синоніми [3, с.332-334].

В криміналістичній літературі висловлювалась думка, що межею, яка б відокремлювала початковий етап розслідування від інших, могло б слугувати притягнення особи як обвинуваченої і пред'явлення їй обвинувачення у вчиненні злочину [4, с.11; 5 с.84].

Н.К. Кузьменко запропонував виділяти окремо етап невідкладних слідчих дій як такий, що передує початковому етапу розслідування. На думку автора, межами початкового етапу доцільно вважати, з одного боку, момент закінчення всіх невідкладних слідчих дій, а з другого, - постанову про притягнення особи як обвинуваченої [6, с.14-16].

Зіпливом часу автори використовували різні концепції змісту початкового і наступного етапів розслідування. А саме:

1) початковий етап розслідування закінчується і розпочинається наступний тоді, коли проведені всі слідчі дії, необхідність яких обумовлювалась ситуацією, що склалася на момент порушення кримінальної справи;

2) початковий етап розслідування закінчується, коли прийнято рішення про притягнення особи як обвинуваченої і їй пред'явлено обвинувачення у вчиненні злочину.

В літературі з криміналістики є пропозиції про виділення в процесі розслідування не двох, а більшої кількості етапів (п'яти-шести). Проте більшість із них вважає що найбільш доцільно використовувати двоетапну структуру, тому що вона є найбільш зручною для застосування в криміналістичній методиці. Про це свідчать більшість підручників з криміналістики, в тому числі видані за останні роки, де традиційно використовуються поняття двох етапів: початкового і наступного.

На нашу думку в методиці розслідування окремих видів злочинів, зокрема, що стосується кримінальних проваджень про умисні вбивства, вчинені в стані сильного душевного хвилювання, то доцільно використовувати наступні етапи:

- Початковий (який починається з моменту отримання відомостей про кримінальне правопорушення органами досудового розслідування чи прокурором, внесенням їх до Єдиного реєстру досудових розслідувань та проведенням усіх можливих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій для повідомлення особі про підозру)
- Наступний (який включає повідомлення особі про підозру, застосування до неї заходів забезпечення кримінального провадження, запобіжних заходів, допиту її в якості підозрюваного, зміну підозри та виконання всіх

можливих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні)

- Завершальний (включає підготовку для відкриття матеріалів кримінального провадження, їх відкриття, збір характеризуючі дані на підозрювану особу(осіб) та складання обвинувального акта).

Список використаної літератури:

1. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. Т. 4. – М.: Прогресс, 1987. –864 с.
2. Криминалистика (техника и тактика расследования преступлений).- М: Юриздат,, 1938. –251 с.
3. Криминалистика. (Под общей ред. Проф. А. И.Винберга). - М.: Госюриздат, 1959. –512 с.
4. Герасимов И.Ф. Этапы раскрытия преступлений // Следственные ситуации и раскрытие преступлений. Свердловск. – 1975. - с. 10-16.
5. Гранат Н.Л. Первоначальные следственные действия и их роль в методике расследования // Методика расследования преступлений. М. – 1976. - с. 83-87.
6. Кузьменко Н.К. Систематизация неоложних следственных действий. Уч. пособие.- Киев, 1981. –96 с.

Бойко Н.Н.

кандидат юридических наук,
Стерлитамакский филиал ФГОУ ВПО
«Башкирский государственный университет»

ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА НЕЭФФЕКТИВНОЕ РАСХОДОВАНИЕ БЮДЖЕТНЫХ СРЕДСТВ

Проблема эффективного использования бюджетных средств всегда является главным приоритетом для бюджетной системы страны.

О необходимости повышения эффективности бюджетных расходов упоминается в ежегодных бюджетных посланиях Президента Российской Федерации, в которых определяются ориентиры бюджетной политики на очередной финансовый год и плановый период. Так, например, в Бюджетном послании Президента РФ 31.05.2000 «О бюджетной политике на 2001 год» одним из главных приоритетов бюджетной политики назван инвентаризация и оценка эффективности всех бюджетных расходов и обязательств; в Бюджетном послании Президента РФ 30.05.2003 «О бюджетной политике в 2004 году» указаны основные направления повышения эффективности бюджетных расходов (повышение эффективности расходования бюджетных средств в рамках четко определенных приоритетов; усиление контроля со стороны главных распорядителей средств федерального бюджета за обязательствами находящимися в их ведении организаций и учреждений); в Бюджетном послании Президента РФ от 13.06.2013 «О бюджетной политике в 2014-2016 годах» говорится о том, что приоритетным направлением бюджетной политики станет решение задач, направленных на повышение эффективности расходов, проведение социально-экономических преобразований.

Таким образом, Президент РФ ежегодно в своих посланиях отмечает, что бюджетная политика должна формироваться исходя из решения проблем макроэкономической сбалансированности, повышения эффективности и прозрачности управления общественными (публичными) финансами.

Эти вопросы нашли отражение в Концепции реформирования бюджетного процесса в Российской Федерации в 2004-2006 годах, утвержденной Постановлением Правительства РФ от 22.05.2004г. № 249 «О мерах по повышению результативности бюджетных расходов» (с изменениями и дополнениями).

Отметим, что в философское понятие эффективности входит обобщенное выражение проблемы рациональных способов достижения цели [1, с.48]. «Эффективный (лат. effectivus) – дающий определенный эффект, действенный», – гласит Словарь иностранных слов [2, с.595]. Слово «эффективный» в толковом словаре русского языка трактуется как «дающий эффект, действенный способ» [3, с.902].

По мнению ряда российских авторов, «эффективность – это результативность деятельности какой-либо материальной системы» [4]. По мнению В.В. Ковалева, «эффективность – это соотношение между полученным результатом

и некоторой характеристикой фактора (ресурса), использованного для достижения данного результата» [5]. Данное соотношение можно измерять либо в физическом (натуральном), либо в стоимостном выражении. В первом случае речь может идти о технологической эффективности, а во втором – об экономической. Нередко эффективность характеризуется совокупностью критериев, причем некоторые из них могут не оцениваться стоимостными показателями; в этом случае можно говорить о социально-экономической эффективности.

Как отмечает Н.А.Саттарова, не менее важным нарушением бюджетного законодательства является неэффективное использование бюджетных средств, которому в настоящее время не уделяется должного внимания [6].

Действующее бюджетное законодательство не дает четкого понимания о том, что же подразумевается под эффективностью бюджетных расходов. Вместе с тем, статья 34 Бюджетного кодекса РФ закрепляет принцип эффективности использования бюджетных средств, означающий, что при составлении и исполнении бюджетов участники бюджетного процесса в рамках установленных им бюджетных полномочий должны исходить из необходимости достижения заданных результатов с использованием наименьшего объема средств (экономности) и (или) достижения наилучшего результата с использованием определенного бюджетом объема средств (результативности). Из чего следует, что путем повышения эффективности бюджетных расходов должно быть улучшено качество услуг, оказываемых населению.

При этом статья 283 Бюджетного кодекса РФ среди оснований применения мер принуждения за нарушение бюджетного законодательства Российской Федерации неэффективное использование бюджетных средств не значится, равно как и само определение данного понятия. Соответственно, предусмотренные статьей 282 Бюджетного кодекса РФ меры, применяемые к нарушителям бюджетного законодательства, в случае выявления фактов неэффективного использования бюджетных средств применены быть не могут.

На наш взгляд, существует серьезный правовой пробел: ни в одном документе нет механизма наказания за неэффективное использование бюджетных средств. Есть ответственность за хищение бюджетных средств и за их нецелевое использование. Проблему неэффективного использования бюджетных средств надо решать путем внесения изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации. В частности в Бюджетном кодексе РФ следовало бы закрепить нормативное определение понятия «неэффективное использование бюджетных средств», которое позволило бы квалифицировать действия участников бюджетных отношений, как нарушающие принцип эффективности использования бюджетных средств, и установить ответственность за совершение подобных действий.

Ответственность за неэффективное использование бюджетных средств следовало бы установить административную и уголовную в зависимости от субъектного состава правонарушения и размера ущерба, причиненного государству подобным правонарушением. А при проведении мероприятий финансового контроля действия контрольных органов в большей степени должны быть направлены на выявление фактов неэффективного использования бюджетных средств.

Таким образом, в настоящее время существует необходимость в создании правовой основы ответственности участников бюджетных отношений

за неэффективное использование бюджетных средств, что позволило бы частично компенсировать бюджетам бюджетной системы Российской Федерации неэффективно израсходованные бюджетные средства.

Литература (источники)

1. Андрющенко М.Н. Понятие эффективности и его философский смысл // Ученые записки общественных наук вузов г. Ленинград. Философия. Вып. XII. Л., 1971.
2. Словарь иностранных слов. 15-е изд., испр. М., 1988.
3. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка. М., 1995.
4. Общеэкономические основы рыночного хозяйствования / Под ред. Д.Е.Сорокина. М.: Путь России, 2002.
5. Ковалев В.В., Ковалев В.В. Финансовая отчетность. Анализ финансовой отчетности. М.: Проспект, 2004.
6. Саттарова Н.А. О части четвертой Бюджетного кодекса РФ // Финансовое право. 2008. № 3.

Чернова Э.Р.

кандидат юридических наук
доцент кафедры теории и истории государства
и права Стерлитамакского филиала БашГУ

ПРАВОВОЙ СТАТУС ВЫСШЕГО ДОЛЖНОСТНОГО ЛИЦА СУБЪЕКТА РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

~~При рассмотрении статуса высшего должностного лица субъекта Российской Федерации возникают параллели с Президентом Российской Федерации. В их статусах много сходств, но в то же время есть несколько ключевых отличий.~~

~~В Федеральном законе РФ от 6 октября 1999 года № 184 ФЗ «Об общих принципах организации законодательных (представительных) и исполнительных органов государственной власти субъектов Российской Федерации» не сказано, что высшее должностное лицо субъекта Российской Федерации относится к исполнительной ветви государственной власти, его статус четко не определен. Однако статус глав субъектов всегда закреплён в конституциях (уставах) субъектов Российской Федерации. А их положения однозначно закрепляют, что высшее должностное лицо возглавляет исполнительную власть.~~

~~Таким образом, высшее должностное лицо всегда входит в исполнительную ветвь государственной власти субъекта Российской Федерации. В этом заключается главное отличие от федерального уровня, где нельзя утверждать, что Президент Российской Федерации является главой исполнительной власти. Получается, что в субъекте Российской Федерации органы законодательной, исполнительной и судебной власти обозначены более ясно, чем на федеральном уровне.~~

~~Думается, что следует законодательно закрепить положение, согласно которому высшее должностное лицо субъекта Российской Федерации осуществляет исполнительную власть, входит в состав высшего исполнительного органа государственной власти субъекта Российской Федерации, является его председателем и соответственно несет всю полноту ответственности за итоги осуществления всей исполнительной власти на территории субъекта Российской Федерации.~~

~~Такое предложение обусловлено тем, что это повысило бы эффективность работы всей исполнительной власти на территории субъекта; упростило бы взаимодействие между структурными элементами региональной исполнительной власти; и самое главное, повысило бы уровень ответственности высшего должностного лица.~~

~~Целый ряд особенностей существует и при наделении гражданина Российской Федерации полномочиями высшего должностного лица субъекта Российской Федерации. Положения Закона об общих принципах после отмены выборов высших должностных лиц субъектов Российской Федерации подвергались критике и неоднократно становились предметом, рассмотрения в Конституционном Суде Российской Федерации.~~

~~2 мая 2012 года Государственной Думой был принят Федеральный закон~~

ИСТОРИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ОБЩЕСТВЕННОЙ ПАЛАТЫ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

~~Создание в Российской Федерации общественных палат различных уровней как федеральной, так и региональных уровней является итоговой точкой построения гражданского общества в России на нынешнем этапе развития страны. Однако стоит отметить, что сама идея взаимодействия государства и общества через народное представительство для нашего государства не является новшеством.~~

~~Первоначальной попыткой создания органа гражданского общества, является Общественная палата Конституционного совещания, созданная в 1993 году, которая имела целью постоянный диалог государственной власти с различными политическими силами и общественным мнением. В 1996 году она прекратила своё существование. По распоряжению бывшего Президента РФ Б. Ельцина в феврале 1994 года на ее базе была образована первая в России Общественная палата при Президенте РФ. В нее входили представители 250 общественных организаций. Создание этого органа было способом трудоустройства в близких к власти структурах тех политиков демократического толка, кому не нашлось места в правительстве. Полномочия членов первой ОП были весьма ограниченными, а функции часто сводились к расклейке предвыборных листовок и т. п. [1, С.44]~~

~~Законодательно она была совещательным органом, который осуществлял политические консультации по общественно значимым вопросам, целью которых являлось обеспечение взаимодействия между федеральными органами исполнительной власти и общественными объединениями, подготовки решений Президента и Правительства России по важнейшим социальным и политическим вопросам с учетом общественного мнения, создания механизма обратной связи между общественными объединениями и органами государственной власти. Основным направлением деятельности Общественной палаты являлась выработка рекомендаций по политическим, правовым и социально-экономическим вопросам.~~

~~В июне 1996 г. ельцинская Общественная Палата была преобразована в Политический консультативный совет (ПКС), который стал «клубом» политических отставников. Председателем ПКС стал Иван Рыбкин, в прошлом председатель Государственной Думы. ПКС не оказывал серьезного влияния на политические процессы, не обеспечивал в полной мере и обратную связь власти с народом, поскольку члены Совета сами были недавними выходцами из этой самой власти. ПКС был расформирован в августе 2000 г. [2, С.40]~~

~~Анализ истории становления Общественной палаты РФ свидетельствует о том, что основной причиной ее создания явилась осознанная государством необходимость использования потенциала гражданского общества в решении различных вопросов социально-экономического развития Российской Федерации и~~

К ВОПРОСУ О ПОВЫШЕНИИ ПРАВОВОЙ ГРАМОТНОСТИ НАСЕЛЕНИЯ В РОССИИ

~~Формирование правового государства и поступательное развитие гражданского общества невозможно без соответствующего уровня развитой правовой культуры. Недостаточное знание гражданами своих конституционных прав, неумение или нежелание их отстаивать перед государством по-прежнему остаются одной из характерных особенностей жизни российского общества. В настоящее время состояние правовой грамотности граждан и в первую очередь подрастающего поколения не соответствует потребностям современного общества и требует принятия важных мер.~~

~~Исследование понятия «правовая грамотность» позволило сформулировать его следующим образом: это совокупность профессионально ориентированных и граждански значимых знаний государственных законов, умений и определенных навыков руководствоваться ими в конкретной области трудовой деятельности, на основе гражданской позиции личности.~~

~~Очевидно, что правовая грамотность предполагает, прежде всего, разумное поведение специалиста как гражданина своей страны. Профессиональный ракурс понятия содержит специфически ориентированный аспект права. Таким образом, формирование правовой грамотности будущего специалиста должно стать целью преподавания правоведческих дисциплин в высшем учебном заведении. Именно правовая грамотность должна стать базой для формирования правовой компетенции и правовой культуры специалиста [1, с. 590].~~

~~Четвертого мая 2011 года Д.А.Медведевым были утверждены Основы государственной политики Российской Федерации в сфере развития правовой грамотности и правосознания граждан, в которых были определены принципы, цели, основные направления и содержание данной политики.~~

~~Конечно же, особо внимание должно быть уделено формированию правосознания и правовой грамотности подрастающего поколения, которое определяет будущее нашей страны.~~

~~Мерами государственной политики в области образования и воспитания подрастающего поколения, юридического образования и подготовки юридических кадров, являются:~~

~~1. включение в общеобразовательную программу дошкольного и начального образования задач приобщения детей к элементарным общепринятым нормам и правилам взаимоотношений с людьми;~~

~~2. развитие практики обучения основам права в образовательных учреждениях различного типа и вида, разработка учебных курсов, соответствующих образовательных программ, учебных и методических пособий [2].~~